5

RUDIMENTA
LINGUAE UMBRICAE

EX INSCRIPTIONIBUS ANTIQUIS ENODATA.

PARTICULA V.

QUARTAM IGUVINAM TABULAM EXPONENS.

SCRIPSIT

DR. G. F. GROTEFEND
LYCEI HANNOVERANI DIRECTOR.

Est quadam prodire tenus, si non datur ultra. *Horat.*

HANNOVERAE MDCCCXXXVII.
IN LIBRARIA AULICA HAHNII.

P r a e f a t i o.

Peractis illis, quaecumque mihi praemittenda videbantur Iguvinarum tabularum interpretationibus, antiquissimam omnium, quartam scilicet tabulam, nunc exponere conor, quippe qua simul plurimas Umbricorum nominum verborumve, quae quidem ad nostram aetatem pervenerunt, flexiones discimus. Quo facilius autem omne illius tabulae argumentum perspiceretur, commentario, quo singula probarem, interlinearem versionem praemittendam putavi, singulisque sectionibus argumenta brevissimis verbis praescripsi. In versione vero ea verba potius elegi, quae Umbricis essent simillima, quam quae stilus bene Latinus posceret, quippe quum Umbrica illustrare mallem, quam bene Latine scribere. Nomina propria, quorum similia apud Romanos scriptores non leguntur, non mutata plerumque reddidi, et, ne, quod mihi ipsi placeret, alios quoque probare cogerem, ne *Fidium* quidem *Sancum* sive *Sancium*, quae nomina in inscriptionibus Romanis et Veronensibus leguntur, pro *Fiso San'sio* vel *Martem Gradivum* pro *Marte Grabovio* scribendum putavi. Quod si fecissem, etiam *arx Fidia* pro *monte Fisio*, et *Jupiter* vel *Faunus Gradivus* pro *Jove* vel *Vofione Grabovio* scribendum mihi fuisset, qui ne *Iguvinam* quidem *urbem* in *Iguvium* verti, ne nominis genus mutaretur, vel damnaretur aliorum sententia, qui in verbis

secundae tabulae

Φϱατϱϐσπε(ϱ) Ατιιεϱιι(ς), αϝτισπεϱ ειϰϜασατις;
τυταπε(ϱ) ΙιυϜινα, τϱεφιπεϱ ΙιυϜινα;

***totam Iguvinam* a *tribu Iguvina* non magis differre censeant, quam inclitos rerum sacrarum arbitros a Fratribus Atiersiis. Ne tamen versio mea eadem obscuritate laboraret, qua ipsum idioma Umbricum, mutavi interdum nomina, ut *Tadinatem* tribum pro *Tarsinate* dicerem, atque etiam *Fontinalia* et *Robigalia* sacra adoptarem, etsi haec mihi nondum magis probata sunt, quam *Sementiva*, quae pro *Traha Sahata* prins acceperam. Si qua verba communia mutanda videbantur, ea semper eligere studui, qnorum vel flexio vel constructio tam similis esset Umbricis, ut vitaretur nimia verborum mutatio. Sic pro *ασιεντα* neque *obstineto* neque *ostendito* scripsi, sed *immolato*, ut non solum clarior fieret vera vis verbi, sed simul indicaretur, constructum cum eo nomen *αϱϜια* sive *αϱϜιυ* non pro accusativo nentrius generis, sed, sicut Latinum *arviga*, pro ablativo feminini generis esse accipiendum. Haud raro quidem errasse me non negem; sed haec sunt delicta, quibus ignosci velim tanquam maculis, quas aut incuria fndit, aut humana parum cavit natura.**

P a r t i c u l a V.

Quartam Iguvinam tabulam exponens.

.Versio verbalis.

Sectio prima. De auguriis in lustro capiendis.

IV, b, 1 sq. *Εςτε περσκλȣμ αFες ανξεριατες ενετȣ, περναιες, πȣσναες.*
Ieto in lustro aves auguriales indagato, prioree, posterioree.

De primo sacrificio.

IV, b, 2 sq. *Πρε Fερες τρεπλανες ΙȣFε ΚραπȣFι τρε βȣφ φετȣ:*
Ante ferias treblanae Jovi Grabovio tribus bubus facito:

IV, b, 3 sq. *αρFια ȣστεντȣ; FατȣFα φερινε φειτȣ; Ϝερις Fινȣ, Ϝερι πȣνι,*
arviga immolato; fatua ferina facito; vel vino, vel pane,

IV, b, 5 sq. *ȣκριπερ Φισιȣ, τȣταπερ ΙκȣFινα φειτȣ; σεFȣμ κȣτεφ πεσνιμȣ αρεπες αρFες.*
pro monte Fisio, pro tota Iguvina facito; cum veneratione caute precator pro ardore arvigae.

Sectio secunda. De secundo sacrificio.

IV, b, 7 sq. *Πȣς Fερες τρεπλανες τρεφ σιφ κȣμιαφ φειτȣ Τρεβε ΙȣFιε,*
Post ferias treblanae tribus suibus scrofis facito Trebae Joviae,

IV, b, 8 sq. *ȣκριπερ Φισιȣ, τȣταπερ ΙκȣFινα: σȣπα σȣμτȣ; αρFια ȣστεντȣ;*
pro monte Fisio, pro tota Iguvina: sulfure sulfurato; arviga immolato;

IV, b, 9 sq. *πȣνι φετȣ; κȣτεφ πεσνιμȣ αρεπες αρFες.*
pane facito; caute precator pro ardore arvigae.

Sectio tertia. De tertio sacrificio.

IV, b, 11 sq. *Πρε Fερες τεσενακες τρε βȣφ φετȣ, Μαρτε ΚραπȣFι φετȣ,*
Ante ferios tesenacas tribus bubus facito, Marti Grabovio facito,

IV, b, 12 sq. *ȣκριπε Φισιȣ, τȣταπερ ΙκȣFινα: αρFιȣ ȣστεντȣ; FατȣFα φερινε φετȣ;*
pro monte Fisio, pro tota Iguvina: arviga immolato; fatua ferina facito;

IV, b, 13 sq. *πȣνι φετȣ; κȣτεφ πεσνιμȣ αρπες αρFες.*
pane facito; caute precator pro ardore arvigae.

Sectio quarta. De quarto sacrificio.

IV, b, 15 sq. *Πȣς Fερες τεσενακες τρεφ σιφ φελιȣφ φετȣ Φισε Σαζι,*
Post ferias tesenacas tribus suibus verribus facito Fiso San'sio,

IV, b, 16 sq. *ȣκριπερ Φισιȣ, τυταπερ ΙκȣFινα: πȣνι φετȣ; σȣπα σȣμτȣ; αρFια ȣστεντȣ;*
pro monte Fisio, pro tota Iguvina: pane facito; sulfure sulfurato; arviga immolato;

IV, b, 17 sq. *μεφα, Fεστιζα ȣστετȣ; ΦιȣFι φετȣ, ȣκριπερ Φισιȣ φετȣ;*
mazam, exta porricito; Fisovio facito, pro monte Fisio facito:

IV, b, 19 sq. *καπιρ πυρτιταφ, σακρεφ; ετραφ πυρτιταφ, ετραφ σακρεφ,*
capide propinata, sacri; altera propinata, altera sacri,

IV, b, 20. *τυταπερ ΙκȣFινα: κȣτεφ πεσνιμȣ αρεπες αρFες.*
pro tota Iguvina: caute precator pro ardore arvigae.

Sectio quinta. De quinto sacrificio.

IV, b, 21 sq. *Πρε Fερες FεͰιιες τρεφ βȣφ καλερȣφ φετȣ Fȣφιȣνε ΚραπȣFι,*
Ante ferias vehias tribus bubus candidis facito Vofioni Grabovio,

IV, b, 22 sq. *ȣκριπερ Φισιȣ, τυταπερ ΙκȣFινα: FατȣFα φερινε φετȣ; Ͱερι Fινȣ, Ͱερι πȣνι;*
pro monte Fisio, pro tota Iguvina: fatua ferina facito; vel vino, vel pane;

IV, b, 24. *αρFια ȣστεντȣ; κȣτεφ πεσνιμȣ αρεπες αρFες.*
arviga immolato; caute precator pro ardore arvigae.

Sectio sexta. De sexto sacrificio.

IV, b, 25. *Πȣς Fερες FεͰιιες τρεφ Ͱαπιναφ φετȣ Τεφρε ΙȣFιε,*
Post ferias vehias tribus agnabus facito Tefrae Joviae,

IV, b, 26. *ȣκριπερ Φισιȣ, τυταπερ ΙκȣFινα: πȣστε Ασιανε φετȣ; ξερεφ φετȣ*
pro monte Fisio, pro tota Iguvina: bitumine Asiano facito; verbenis facito;

IV, b, 27 sq. *πελσανα φετȣ; αρFια ȣστεντȣ; πȣνι φετȣ; ταζεξ πεσνιμȣ αρεπερ αρFις.*
balsamo facito; arviga immolato; pane facito; tacens precator pro ardore arvigae.

De purgationibus post sacrificium istud instituendis.

IV, b, 28 sq. *Απι Ͱαβινα πυρτιȣς, σȣρȣμ πεσȣντρȣ φετȣ.*
Quum agnabus peregeris, sociam purgationem facito.

IV, b, 29. *Εσμικ Fεστιζαμ πρεFε φικτȣ; Τεφρι ΙȣFι φετȣ;*
In ea exta prius porricito; Tefrae Joviae facito,

IV, b, 29 sq. *ȣκριπερ Φισιȣ, τȣταπερ ΙκȣFινα: τεστρȣκȣ περι καπιρε περȣμ φειτȣ.*
pro monte Fisio, pro tota Iguvina: ad dextram lustrum capide cum precibus facito.

IV, b, 31 sq. *Απι ερελ πυρτιȣς, ενȣκ σȣρȣμ πεσȣντρȣμ φειτȣ σταφλιιFȣ.*
Quum incantationem peregeris, inde sociam purgationem facito stabulativam.

IV, b, 32 sq. *Εσμικ Fεστιζα φικτȣ; ȣκριπερ Φισιȣ, τȣταπερ ΙκȣFινα φειτȣ:*
In ea exta porricito; pro monte Fisio, pro tota Iguvina facito:

IV, b, 33 sq. *νεϱτϱȣκȣ πεϱι καπιϱε πεϱȣμ φειτȣ; πȣνι φειτȣ. Απι συϱȣφ πυϱιιυς,*
ad sinistram lustrum capide cum precibus facito; pane facito. Quum pro sociis peregeris,

IV, b, 34 sq. *ενȣκ ⱶαπιναϱȣ εϱυς τιτȣ; ξεϱεφ κȣμαλτȣ; ξεϱεφ κȣματς πεσνιμȣ.*
tum agnarum incantationes dicito; verbenis cumulato; verbenis tacite precotor.

Sectio septima. De septimo sacrificio.

IV, a, 1 sq. *Fȣκȣκȣμ ΙȣFιȣ, πȣνε ȣFεφ φυϱφαϑ, τϱεφ Fιτλȣφ τυϱȣφ Μαϱτε ⱶȣϱιε φετȣ,*
Cum foco Jovio, postquam ovibus februarint, tribus vitulis tauris Marti Horsto facito,

IV, a, 2 sq. *πȣπλȣπεϱ τȣτας ΙιȣFινας, τȣταπεϱ ΙκȣFινα: ΦατȣFα φεϱινε φετȣ;*
pro populo totius Iguvinae, pro tota Iguvina: fatua ferina facito;

IV, a, 3 sq. *πȣνι φετȣ; αϱFια ȣστεντȣ; κȣτεπ πεσνιμȣ αϱεπες αϱFες.*
pane facito; arviga immolato; caute precator pro ardore arvigae.

De octavo sacrificio.

IV, a, 4 sq. *Fȣκȣκȣμ Κȣϱετιες τϱεφ Fιτλȣκ τȣϱȣπ ⱶȣντε Ζεϱφι φειτȣ,*
Cum foco Curitis tribus vitulis tauris Hondo 'Serfio facito,

IV, a, 5 sq. *πȣπλȣπεϱ τȣτας ΙιȣFινας, τȣταπεϱ ΙιȣFινα: ΦατȣFα φεϱινε φετȣ; αϱFια ȣστεντȣ;*
pro populo totius Iguvinae, pro tota Iguvina: fatua ferina facito; arviga immoloto;

IV, a, 6 sq. *τενξιτιμ αϱFειτȣ; ⱶεϱις Fινȣ, ⱶεϱις πȣνι φειτȣ; κȣτεφ πεϱσνιμȣ αϱιπες αϱFις.*
testitium afferto; vel vino, vel pane facito; caute precator pro ardore arvigae.

De ritibus in malo omine repetendis.

IV, a, 7 sq. *Ινȣκ ȣκαϱ πιⱶαξ φȣστ. ΣFεπȣ εσȣμεκ εσȣνȣ αντεϱ Fακαξε Fαζετȣμισε,*
Inde mons piandus fuerit. Si qua in hoc omen inter vacantia cessans sit,

IV, a, 8 sq. *αFιφ αξεϱιατȣ; ⱶεϱιȣφε τϱεπλανȣ κȣFεϱτȣ; ϱεστεφ εσȣνȣ φειτȣ.*
ex ovibus servato; ferias treblanas instaurato; repostis omen facito.

Sectio octava. De suffimentis ad populi expiationem instituendis.

IV a, 10 sq. *Πȣνε πȣπλȣμ αφιϱȣμ ⱶεϱιες, αFεφ ανξεϱιατȣ ετȣ, πεϱναιαφ, πȣστναιαφ.*
Postquam populo lustrando satisfeceris, ex ovibus augurium capito, prioribus, posterioribus.

IV, a, 11 sq. *Πȣνε κȣFȣϱτυς, κϱενκατϱȣμ ⱶατȣ: ενȣμεκ πιϱ αⱶτιμεμ εντεντȣ.*
Postquam compleveris, circulationem habeto: inde piamen cum ovatione intendito.

IV a, 12 sq. *Πȣνε πιϱ εντελας αⱶτιμεμ, ενȣμεκ στεπλατȣ παϱφαμ τεσFαμ;*
Postquam piamen intenderis cum ovatione, inde firmato porra dextera;

IV, a, 13 sq. *τεφε τȣτε ΙκȣFινε Fατεφεμ αFιεκλȣφε κȣμπιφιατȣ;*
feliciter toti Iguvinae, favente avium augurio, combinato;

IV, a, 14 sq. *Fεα αFιεκλα εσȣνȣμε ετȣ; πϱινȣFατȣ ετȣτȣ; πεϱκαφ ⱶαβετȣτȣ πȣνιζατε.*
boni ominis auguria capito; suffimenta agitote; lituis servatote puniceati.

IV, a, 15 sq. *Πȣνε μενες ακεϱȣνιαμεμ, ενȣμεκ ετȣϱ σταμȣ τȣτα Ταϱινατε τϱιφȣ:*
Postquam operatus eris de acerra, inde paeanem instituito per totam Tadinatem tribum:

IV, a, 17. *Ταϱινατε, Τȣϱσκȣμ, ΝαͰαϱκȣμ νȣμεμ, Ιαπȣξκȣμ νȣμεμ.*
Tadinati, Tuderti, Naharti nomine, Japygico nomine.

IV, a, 18. *ΣFεπις Ͱαβε πȣϱτατȣλȣ, πȣε μεϱς εστ, φειτȣ: ȣϱȣ, πεϱε μεϱς εςτ.*
Si quis habet sacratum aliquid, ubi salutare est, facito: urat, prout salutarc est.

IV, a, 19 sq. *Πȣνε πϱινȣFατȣς σταͰεϱεν τεϱμνεσκȣ, ενȣμεκ αϱμανȣ κατεϱαμȣ ΙκȣFινȣ:*
Postquam suffimenta egerint cum flammis, inde placitam (dicito) expiationem Iguvinorum:

IV, a, 20 sq. *ενȣμεκ απϱετȣ τȣϱες ετ πȣϱε. Πȣνι αμπϱεφȣȣς, πεϱσνιμȣ:*
inde cremata cum turibus et igne. Postquam cremaveris, precator:

IV, a, 21 sq. *ενȣμεκ ετατȣ ΙκȣFινȣς: τϱιȣπεϱ αμπϱεͰτȣ, τϱιȣπεϱ πεσνιμȣ, τϱιȣπεϱ ετατȣ ΙκȣFινȣς:*
inde paeanc canito Iguvinos: ter cremato, ter precator, ter paeane canita Iguvinos:

IV, a, 22 sq. *ενȣμεκ πϱινȣFατȣς ζιμȣ ετȣτȣ. ΕϱαFοντ Fεα ζιμȣ ετȣτȣ πϱινȣFατȣς.*
inde suffimenta cum thymo agitote. Ita bene cum thymo agitote suffimenta.

Sectio nona. De nono sacrificio.

IV, a, 24. *Φȣντλεϱε τϱιφ απϱȣφ ϱȣφϱȣ ȣτε πειȣ φειτȣ Ζεϱφε Μαϱτι:*
In Fontinalibus tribus apris rubris aut fuscis facito 'Serfo Martio:

IV, a, 25 sq. *FατȣFȣ φεϱιμε φετȣ; αϱFιȣ ȣστεντȣ; πȣνι φετȣ; ταζεξ πεσνιμȣ αϱεπε αϱFες.*
fatua ferina facito; arviga immolato; pane facito; tacens precatar pro ardore arvigae.

Sectio decima. De decima sacrificio.

IV, a, 27 sq. *Ῥȣπινιε τϱε πȣϱκα ϱȣφϱα ȣτε πεια φετȣ Πϱεστατε Ζεϱφιε Ζεϱφε Μαϱτιες:*
In Robigalibus tribus porcabus rubris aut fuscis facito Prestatae 'Serfiae 'Serfi Martii:

IV, a, 28 sq. *πεϱαια φειτȣ; αϱFιȣ ȣστεντȣ; καπι ασκϱα αιτȣ, Fεσκλȣ Fετȣ, ατϱȣ, αλφȣ;*
purgatoriis facito; arviga immolato; capide sacra libato, vasculo pleno, atro, albo;

IV, a, 29 sq. *πȣνι φετȣ; ταζεξ πεσνιμȣ αϱεπεϱ αϱFες.*
pane facito; tacens precator pro ardore arvigae.

Sectio undecima. De undecima sacrificio.

IV, a, 31. *Τϱα Σατε τϱεφ Fιτλαφ φειτȣ Τȣσε Ζεϱφιε Ζεϱφε Μαϱτιες:*
Cum lacte saccato tribus vitulabus facito Tursae 'Serfiae 'Serfi Martii:

IV, a, 32 sq. *πεϱαια φειτȣ; αϱFιȣ ȣστετȣ; πȣνι φετȣ; ταζεξ πεσνιμȣ αϱεπεϱ αϱFες.*
purgatoriis facito; arviga immolato; panc facito; tacens precator pro ardore arvigae.

De ritibus purgatoriis per ista sacrificia observandis.

IV, a, 33 sq. *Πȣνε πȣϱτινζȣς, καϱετȣ. Πȣφε απϱȣφ φακȣϱεντ, πȣξε εϱȣς τεϱα:*
Postquam consecraveris, caedito. Ex quo apris fecerint, ex eo incantationes dicas:

IV, a, 34 sq. *απε εϱȣς τεϱȣστ, πȣστϱȣ κȣπιφιατȣ. Ῥȣπιναμε εϱȣς τεϱα:*
quum incantatianes dixeris, bitumine auspicator. Robigalibus incantationes dicas:

IV, a, 35 sq. *ενε Τϱα ΣαͰτα κȣπιφιαια εϱȣς τεϱα. Ενε Ῥȣπιναμε πȣστϱȣ κȣFεϱτȣ αντακϱε;*
inde cum lacte saccato auspicans incantationes dicas. Inde in Robigalibus bitumine cumulato acervatim;

IV, a, 37. *κυματε πεσνιμυ: ενυ καπι σακῤα αιτυ, Fεσκλυ Fετυ.*
tacite precator: inde capide sacra libato, vasculo pleno.

IV, a, 38 sq. *Ενυ Σαταμε κυFεῤτυ ανταкῤε; κυματε πεσνιμυ: ενυ εσυνυ: παῤτιτυ φυστ.*
Inde cum lacte saccato cumulato acervatim; tacite precator: inde omen: rite peractum sit.

Sectio duodecima. De duodecima sacrificio.

IV, a, 40. *Πυστερτιυ, πανε πυπλυ, ατεῤα φυστ, ιFεκα πεῤακῤε τυσετυ:*
Vice tertia, quanda popula indictum fuerit, juvencas sacres cremato:

IV, a, 41. *συπεῤ κυμνε αῤφεῤτυῤ πῤινυFατυ ταφ , τυσετυτυ.*
super secundo omine suffimenta cum turibus crematote.

IV, a, 42 sq. *Ⱶυιῤα φυῤυ ΣεⱵμενιαῤ Ⱶατυτυ; εαφ ιFεκα τῤε ακεῤυνιε φετυ Τυσε ΙυFιε:*
Posthac debita Semoniis facitote; illis juvencabus tribus cum acerra facito Tursae Joviae:

IV, a, 43 sq. *αῤFιυ υστετυ; πυνι φετυ; πεῤαια φετυ; ταζεξ πεσνιμυ αῤεπε αῤFες.*
arviga immolato; pane facito; purgatoriis facita; tacens precatar pro ardore arvigae.

Ratihabitio quaestoritia.

IV, a, 45. *ΚFεστῤετιε υσαιε σFεσυ FυF[illegible]ις τιτιστε τειες.*
Quaestoritia approbatione suetum vobis dicate diis.

Rerum verborumque explicatio.

I. Initium hujus tabulae et in secunda particula §. 20. et in tertia §. 16. jam sic explicatum legitur, ut nihil addendum videatur. De sacrificiis quoque nannisi pauca illustranda restant, quibus generalia quaedam praemittere liceat. Quemadmodum tria semper distinguuntur in illis versibus, quos in tertia particula §. 17. inter se comparavi, et, quantum fieri a me potuit, illustravi, qua occasione, quibus victimis, cui numini sacra faciunda sint; sic ex variis rebus, quae in sacrificiis fiunt, tres sunt omnibus illis communes, arvigae immolatio, panis oblatio et tacita precatio pro ardore arvigae. Haec tria tamen, in quovis sacrificio necessaria, non eodem semper ordine leguntur: in quarta quidem tabula tacitae preces, quae secundam ea, quae in secunda particula §. 21. monui, caute et compressis labris fiebant, extremo semper loco praecipiuntur, sed panis oblatio in quarto sacrificio primum locum obtinet, atque in quinto septimoque sacrificio etiam arvigae immolationi anteponitur. Multo magis ardo turbatur in sexta septimaque tabulis, in quibus panis oblatio non modo ante arvigae immolationem VII, a, 4. 7. 41 sq., sed extremo quoque loco VII, a, 54. ponitur; tacitae preces autem VI, b, 55. ante cetera omnia praecipiuntur. Hic verbis *tases persnimu* semel additur vocabulum *sevom*, quod IV, b, 5. ante *κυτεφ πεσνιμυ* scriptum est; nusquam vero in sexta septimaque tabulis adduntur verba *αῤεπεῤ αῤFες*, quae in quarta tabula omnium sacrificiorum praecepta claudunt, atque ad omen illud spectant, quo Cyrene apud Virgilium G. IV, 386. animum suum firmabat, quoque cessante IV, a, 7 sqq. sacrorum instauratio praecipitur. *Sevom* in secunda particula

§. 21 extr. recte interpretatus esse mihi videor *cum veneratione*, sed *αρεπεῤ αῤFες* melius *pro ardore* quam *pro ustione arvigae* vertitur, quia etiam secundum Virgilii eclogam VIII, 105. in flammis tremulis faustum omen quaerebatur. Ceterum tacitas preces pro ardore arvigae diversas esse ab illis precibus, quas in superiore particula interpretatus sum, docet praeceptum illud *tases persnimu sevom* VI, b, 55 sq. post preces triplices iu feriis treblanis praescriptas, ad quas VI, b, 59. post praeceptum *tases persnimu* hisce verbis respicitur: *surur naratu puse pre verir treblanir.*

2. Etiam *arviga*, quam Paulus Diaconus ex Festo interpretatur hostiam, cujus adhaerentia inspiciebantur exta, differt a victimis in quovis sacrificio praescriptis; etsi autem nescio, cur in quarta tabula pro *arvio fetu* semper *αῤFιυ* s. *αῤFια υστε(ν)τυ*, sicut IV, b, 18. *Fεστιζα υστετυ* pro *Fεστιζα(μ) φικτυ* IV, b, 29 et 32. scriptum sit, Festi tamen interpretatio arvigae, quum de extispicina nihil reperiam in Iguvinis tabulis, mihi nou arridet: *arvigam* potius ex apposita *fatua ferina* iu omuibus sacrificiis, in quibus ueque *συπα σομτυ*, neque *πυστε Ασιανε φετυ*, neque *πεῤαια φε(ι)τυ* legitur, ovem februationis causa libatam interpretor. Nam

Poscit ovem fatum. Verbenas improba carpsit,

Quas pia dis ruris ferre solebat anus. Ovid. F. I, 381 sq. cf. Virg. G. IV, 646. Virgilius Aen. XII, 170. etiam porcae, quae in foedere jungendo caedi solebat (Aen. VIII, 641), intonsam bidentem addidit; et quia idem l. l. cecinit:

Dant fruges manibus salsas, et tempora ferro

Summa uotant pecudum, paterisque altaria libant:

arvigae oppositam puto fatuam ferinam tanquam carnem insulsam, praesertim quum Varro L. L. V, 19. §. 98. scripserit: »*Aries*, quod eum dicebant ἀρίν veteres, nostri *arviga*, hinc »*arvignus*. Haec sunt, quarum in sacrificiis exta iu olla, uon iu veru cocuntur, quas et »Accius scribit et in poutificiis libris videmus«. *Panis* vero, quem Horatius Epist. I, 10, 11. libis et mellitis placentis opponit, apud Umbros, quibus deerant omnia vocabula ab litera *l* incipientia, inter liba referendus videtur, etsi non alia solum liborum nomina in tabulis Iguvinis leguntur, sed *ife* quoque liba dicuntur VI, a, 39 et 40. V, b, 12 et 13. Id tamen mirandum est, quod in primo, quinto, octavo sacrificio, sive in sacris, quae Jovi et Vofioni Grabovio et Hondo Serfio fiunt, pro simplici pane *vel vino vel pane* (cf. Partic. III, §. 3.) legatur. Praeterea in octavo sacrificio additur *τενξιτιμ αῤFιιτυ*, quod secundum ea, quae in particula secunda §. 35 sq. monui, ad panem *testitium* s. *testuatium* refero, de quo videndi sunt Cato R. R. 74. et Varro L. L. V, 22. §. 106. Aliud libi genus in quarto sacrificio IV, b, 17. *μεφα* dicitur, h. e. *maza*, eique additur *Fεστιζα*, de qua nunc pluribus verbis mihi dicendum est.

3. Nomen *Fεστιζα* s. *vestisia* derivandum est ab illo verbo, cujus participium

vestis s. *vesteis* VI, a, 6. 25. et b, 22. ante preces cum verbis *eso(c) persnimu* s. *naratu* constructum legitur. Quum preces illae non ad mala averruncanda, sed ad oblatas res cum votis dicandas fiant, verbum illud non tam *victimandi*, sicut imperativum *Fεστιζε* V, a, 4. in particula tertia §. 15. interpretatus sum, quam *libandi* vim habuisse puto, nec scio an *vestio* et *Fεστιζω* ab *ἑστιάω* Graecorum, unde Ephesi rex sacrorum, epulo, *ἑστιάτωρ* dicebatur, sicut *Vestae* nomen ab *ἑστίᾳ*, deduci possit. Hinc *vestisia*, quod VI, a, 6. inter *eso persnimu* et *vestis* legitur, libamen designat, sicut V, a, 34 sq. *καπιϕε ⱶʋντε IʋFιε Fεστικατʋ* verti potest: capide Houdae Joviae libato. Quia vero pro *Fεστιζα(μ) φικτʋ* IV, b, 29. 32. sive *vestisia fetu* IV, b, 18. *Fεστιζα ʋστετʋ*, sicut paullo antea *αϕFιʋ ʋστεντʋ*, scriptum est, *exta* praecipue intelligenda sunt, quae secundum Varronem R. R. I, 29 extr. deis cum dabant, *porricere* dicebant Romani, vel *θυηλαὶ* Hom. Jl. IX, 220. s. *ἄργματα* Od. XIV, 446: imo, quum *carsome vestisier* VI, b, 13 sq. non aliter quam *caede victimae* vertere sciam, ipsa victima *vestisia* dicta esse videtur. Quemadmodum autem V, a, 34 sq. *καπιϕε ⱶʋντε IʋFιε Fεστικατʋ Πετϕʋνιαπερ[τ] νατινε Φϕατϕʋ Ατιιεϕιʋ* scriptum est, sic IV, b, 18. legimus: *Fεστιζα ʋστετʋ; ΦιʋFι φετʋ, ιικϕιπερ Φισιʋ φετʋ καπιϕ*. *Capis* s. *capida* s. *capedo*, deminutive *capula*, *capidula*, *capeduncula*, *caprunculum* quoque, si recte legitur apud Festum, sicut *capita* et *capitulia* de vasculis agnoscit Jo. Lydus de magistr. Rom. I, 46. p. 78., secundum Arruntium apud Priscianum VI, p. 708. ed. Putsch. vasis genus est pontificalis, unde Decius Mus apud Livium X, 7. inter insignia pontificalia atque auguralia refert, si pontifex conspiciatur cum capide, capite velato victimam caedens, augur cum lituo, augurium ex arce capiens: cf. Cic. de rep. apud Non. Marc. s. v. *Samium*. *Samias* dixerat Laelius, tanquam testeas, capedines sive capeduncalas in illa aureola oratiuncula, ad quam Cicero N. D. III, 17. respicit: unde Varro L. L. V, 26. §. 121.: »Minores capulae, a capiendo »(dictae, vid. Paul. Diac. s. v. *Capis*), quod ansatae, ut prehendi possent, i. e. capi. Harum »figuras in vasis sacris ligneas ac fictilis antiquas etiam nunc videmus (cf. de vita pop. R. »l. I. apud Non. Marc. s. v. *Armillum*),« atque Cicero in Parad. II.: »Quid? a Numa »Pompilio? minusne gratas diis immortalibus capedines ac fictiles urnulas fuisse, quam »filicatas aliorum pateras arbitramur?« Numae Pompilio capidas cum jure sacerdotum tribuit etiam Lucilius IX, apud Prisc. pag. 708. in hexametro: »Hinc ancilia ab hoc, api»ces capidasque repertas«.

4. *Καπιϕ* ablativus singularis est pro *καπιϕε* IV, b, 33. scriptus, ut *καπι* IV, a, 29. 37. pro *capif* VII, a, 39. 45: nam pluralis in *ʋς* desinit, ut I, 5 sq. *καπιϕʋς Πʋσμʋνε, Fεσʋνε πʋϕτʋFιτʋ* h. e. capidibus Pomonae et Feroniae libato. Si *πʋϕτʋFιτʋ*, pro *pudrovitu* VI, b, 56. scriptum, a *podruhpei* VI, b, 11. h. e. *προςτροπῇ* derivandum est, *καπιϕ πʋϕτιταφ* IV, b, 19. *capide propinata* verti potest, etsi *πʋϕτιταφ* plerumque idem fere significat quod *σακϕεφ*. Pro *σακϕεφ*, quod per ablativum tertiae declinationis *sacri* reddendum

putavi, aliis in locis, ut IV, a, 29. 37. *σαχϱα* scriptum est; *ετϱαφ* vero Umbros pro *altera* dixisse, quemadmodum Romani *iterum* pro *alterum* dicebant, atque apud Homerum ἕτερος vel alterum Jl. XXIV, 528. 598. vel alterotrum Jl. V, 258. 288., ἕτεροι vel alteros Jl. XII, 93. vel alterutros Jl. XX, 210. significat, sexta tabula docet, ubi VI, a, 18. *capif purdita dupla aitu, sacra dupla aitu* legitur. *Διτυ* IV, a, 37. mihi cum *αιυ* V, a, 4., quod *εὐχὴν* significat, cognatum esse videtur, quum non solum VI, a, 25. *capirso subotu*, h. e. cum capide supplicato, sed etiam VI, a, 24. *capirse perso osatu*, h. e. cum capide preces orato, scriptum sit, quocum conferre licet Homeri versus Jl. XXIII, 196. *πολλὰ δὲ καὶ σπένδων χρυσέῳ δέπαϊ λιτάνευεν* et Jl. XXIV, 287. *σπεῖσον Διΐ πατρὶ καὶ εὔχεο* cet. Sic apud Virgilium G. IV, 381. Cyrene: *Oceano libemus*, ait; simul ipsa precatur. Notandum est autem, quod, quum in sexta tabula *mefa spefa Fisovina* VI, a, 9 et 14. *ocriper Fisiu, totaper Ijovina* sacrum fiat, in quarta exta cum maza Fisovi *pro monte Fisio* porriciantur, cum capide libetur *pro tota Iguvina;* in septima contra tabula VII, a, 37. exta et maza spissa dentur Fisovi Sansio *pro populo totius Iguvinae, pro tota Iguvina.* Pro monte Fisio et tota Iguvina in sexta tabula sex priora sacrificia fiunt, ut in septima tabula sex posteriora sacrificia pro populo totius Iguvinae, pro tota Iguvina; sed in quarta tabula quatuor postremis sacrificiis nihil ejusmodi additum est, et sicut verbo *purdito fust*, VI, a, 42. h. e. rite sacrificatum sit, quod etiam IV, a, 39. ante duodecimum sacrificium legitur, sex priora sacrificia secernuntur a reliquis, sic post octavum sacrificium IV, a, 7. legimus: *ινυκ υκαϱ πιϝαξ φυστ*, quod mihi *inde mons piandus erit* vertendum videtur, quia VI, a, 46 sq. *eno ocar pihos fust* scriptum est, cujus genitivus VI, b, 19. *ocrer pihaner* legitur. Quemadmodum ibidem genitivus *popler anferener* additus est, sic IV, a, 10. legitur *πυνε πυπλυμ αφεϱυμ ϝεϱιεϛ* et VI, a, 48. *pone poplo afero heries*, post quod verba *αϝεφ ανζεϱιατυ ετυ, πεϱναιαφ, πυστναιαφ* vel *avif aseriato etu, sururo stiplatu, pusi ocrer pihaner* cet. aliorum sacrificiorum ad populi expiationem spectantium initium indicant.

5. Quatuor extrema sacrificia ad populi expiationem maxime spectare, praeter alia infra demonstranda preces docent, quae in sexta septimaque tabulis ad mala averruncanda fiunt; atque ex his quartum fit, *πανε πυπλυ ατεϱα φυστ* IV, a, 40. sive *pane poplo andirsa fust* VII, a, 46. h. e. quando populo indictum fuerit. His enim verbis cum iis comparatis, quae modo laudavi, non solum *πυ̊νε* et *πανε* eaedem fere conjunctiones, sed etiam *πυπλυμ* et *πυπλυ* iidem casus locales agnoscuntur. Hinc *ατεϱα* nomen substantivum esse videtur, indictionem designans, et quemadmodum *ατεϱα* pro *andirsa* scriptum est, sic *αφεϱυμ* s. *afero* pro *anferom*, quod, quia *anferener* eandem fere vim habuisse videtur, quam *pihaner*, lustrando vertendum putavi. Hinc *inferum* vinum scripsit Paulus Diaconus pro vino *inferio* in libandi formula apud Catonem R. R. 132. 134. *Jupiter! macte vino*

inferio esto, cf. Serv. ad Virg. A. IX, 641., qua secundum Trebatium apud Arnob. contr. gent. VII, pag. 236. ed. Elmenh. lustrabatur quasi tota vindemia, »ne vinum omne omnino, »quod in cellis atque apothecis esset conditum, esse sacrum inciperet et ex usibus eripe»retur humanis. *Addito* ergo, inquit Trebatius, *hoc verbo*, *solum erat*, *quod inferretur*, »*sacrum*, *nec religione obligabatur ceterum*«. *ϝεϕιες satisfeceris* esse vertendum, facile probabitur ex iis, quae in particula III, §. 3. monui; sed in populi expiatione, ad quam spectant sequentia verba IV, a, 12. *πιϕ αϝειμεμ εντεντυ*, h. e. piamen cum ovatione intendito, maximi momenti fuisse *πϱινυϝατυς* sive suffimenta, verba ante nonum sacrificium IV, a, 23. repetita docent: *εϕαϝαντ ϝεα ζιμυ ετυτυ πϱινυϝατυς*, pro quibus in fine sextae tabulae scriptum est: *erafont via pora benuso*. In his *εϕαϝαντ* et *erafont* adverbia sunt a pronomine *erur* derivata atque Latinis adverbiis *ita* et *itaque* respondentia: hinc autem praeceptum *ϝεα ετυτυ πϱινυϝατυς*, s. *bene agitote suffimenta*, enuntiationi *via pora benuso*, s. *bene igni operati eritis*, respondet. *Benuso* enim secundam personam pluralis numeri esse, singulari *benust* VI, a, 53. s. *βενυς* V, b, 16. respondentem, quemadmodum *covortuso* VI, a, 61. singulari *covortus* VII, a, 39. s. *κυϝυϱτυς* IV, a, 11. respondet, verborum contextus indicat: cur autem hoc verbum *operati fueritis* vertam, sequentia docebunt.

6. *Πένω* s. *πένομαι* apud Homerum atque Hesiodum non solum *laborandi*, sed saepius etiam *perficiendi* vim habet. Sic in Jl. I, 318., ubi sermo est de peracto sacrificio, quo Graeci lustrabantur, nidorque hostiarum cum fumo in coelum abibat, legitur: *ὣς οἱ μὲν τὰ πένοντο κατὰ στρατόν*, h. e. sic hi ea sedulo peragebant in castris. Idem significabat Umbricum verbum *beno*, unde *μενες* quoque IV, a, 15. pro *benust* VI, a, 53. derivandum est: hinc imperativus *ahavendu* VII, a, 27. vel *prevendu* VII, a, 11., quem in superiore particula §. 24. cum Latinis imperativis *subvenito* et *supervenito* vel Graecis *ἀμφίβαινε* et *περίβαινε* comparavi, potius cum imperativis *ἀμφιπένου* et *περιπένου* comparandus est. Nam ut apud Arnobium adv. gent. IV. legimus: »Flora, illa genitrix et sancta, — *bene curat*, ut arva florescant; sic Homerus Jl. XVI, 28. cecinit: *τοὺς μέν τ' ἰητροὶ πολυφάρμακοι ἀμφιπένονται, ἕλκε' ἀκειόμενοι*, h. e. atque hos quidem medici, multis medicamentis usi, curant vulnera sanantes. Ut igitur *erafont via pora benuso* idem significet, quod *εϕαϝεντ ϝεα ζιμυ ετυτυ πϱινυϝατυς* IV, a, 23., *pora* pro *πυϱε* IV, a, 20., h. e. igne, scriptum putandum est; *πϱινυϝατυς* vero suffimenta designare atque *ετυτυ* imperativum pluralis numeri pro singulari *ετυ* s. *agito* esse, jam in secunda particula §. 31 sq. docui. *Ζιμυ* quum *simo* scriptum sit VI, a, 65 et VII, a, 1., casus localis est nominis, idem fere significantis, quod *dur* VI, a, 50. *Dur* autem, VII, a, 46. pro *τυφ* IV, a, 41. scriptum, e casu instrumentali *τυϱϕ* abbreviatum est atque *turibus* vertendum, quemadmodum IV, a, 20. *τυϱες ετ πυϱε*, h. e. turibus et igne, pro *com prinuatir peracris sacris* VI, a, 56. legitur. Hinc *simo* mihi pro thymo vel thymiamate positum videtur: erat enim thymiama, *θύματα*

πάγκαρπα apud Sophocl. Electr. 627., genus suffimenti odorati ex variis aromatibus compositum, quod ad suffitus incendebatur. Romani scriptores plerumque tus et odores conjungunt. Sed omnibus odoribus praeferebatur secundum Plinium H. N. XII, 25 (54), balsamum, uni terrarum Judaeae concessum, quod voce *πελσανα* IV, b, 27. designari, jam in secunda particula §. 23. monui, ubi simul alia purgatoria (*πεϱαια*), ut *σαπα* (sulfur), *πυστε Ασιανε* (bitumen Asianum) et *ξεϱε* (verbenae s. sagmina) illustrata sunt. Secundum Plinium H. N. XXII, 2 extr. enim verbenae vel sagmina (utroque nomine idem significatur gramen ex arce cum sua terra evulsum) in remediis publicis fuere, h. e. vel ornandis deorum, quos placatos volebant, aris, vel lustrandis ac purgandis domibus, unde venefica apud Virgilium Ecl. VIII, 65 sqq. praecipit:

Verbenas adole pinguis et mascula tura:
Conjugis ut magicis sanos avertere sacris
Experiar sensus. — — —

7. Ne repetam, quae ex superioribus hujus operis particulis jam satis nota sunt, omissis omnibus, quae in sex primis sacrificiis memorantur, ad lustrationem post sextum sacrificium instituendam statim progredior. In hac tres sunt periodi, quarum protasis ab iisdem verbis *απε* s. *απι—πυϱτιυς* incipit, apodosis contra particulis *εσμικ* vel *ενυκ*. Revera quidem IV, a, 34. *πυϱτιτιυς* exaratum est in tabula; sed quia VI, a, 23 et 38. *purdinsus* scriptum legitur, ut IV, a, 33. *πυϱτινζυς*, in illa scriptione mihi erratum esse videtur, ut IV, b, 32. in *σταφλτιυF* pro *σταφλτιFυ*, *Fεστιζαα* pro *Fεστιζαμ*, *υκϱιπεϱ* pro *υκϱιπεϱ*, *ΙκυFινπα* pro *ΙκυFινα*. *Απε* s. *απι πυϱτιυς* proprie, ut *πυνε πυϱτινζυς* IV, a, 33., *postquam consecraveris* significat; sed etiam, ut *πυϱτιτυ φυστ* IV, a, 39., *quum peregeris* verti potest, quoniam inserti ablativi *ϝαβινα(φ)*, *εϱελ(ε)*, *συϱυφ*, ad antecedentia respiciunt. Quod pro *ϝαβινα* s. *ϝαπιναφ* IV, b, 25. Latine *agnabus* scripserim, nemo mirabitur, qui hoc legerit apud Sosipatrum Charisium p. 39. ed. Putsch.: »Dativus et ablativus »per *is* exeunt, ut ... *tabulis:* nisi quod nonnunquam ratio ista auctoritate vel necessitate »corrumpitur: veluti quum dicitur *his deabus et libertabus filiabusque:* quod jurisperiti »instituerunt, ambiguitatis secernendae scilicet gratia, ob quam multa sordide ab auctori»bus dicta videntur habere rationem. Namque Gellius in secundo: *Deabus,* inquit, *suppli»cans*; et in eodem: *Multitudo puerorum jam erat ex raptabus*; et in tertio: *Capite cum »oliis paucabus consilium*; et in quinto: *Puellabus*; et in septimo: *Pro duabus pudicabus:* »quae, ut dixi, sexus ostendendi causa defendi possunt. At quum nulla causa cogente quid »tale dicitur, tunc nimirum confitendum est de errore, ut idem Gellius in nonagesimo »septimo: *Portabus,* et mox, *oleabus,* et Plautus in Curculione IV, 2, 20. *hibus,* et Ennius »in Protreptico: *Pannibus:* quae notanda videntur«. Plura hujus generis exempla proferre possem, sed ista satis probant, apud antiquos Romanos, qui secundum Paulum s. v. *calim*

etiam *nis* pro *nobis* dicebant, duas ablativi pluralis species in usu fuisse, sicut apud Umbros *τϑ(ῥ)φ* et *τϑῥες* prô *turibus*, *bus*que terminationem ortam esse e Graeca *φι*, addita *s* litera, quae pluralem numerum indicare solebat. Nam *bus* pro *bis* esse positum, cognoscitur e *nobis* et *vobis*, quibus dativi singularis numeri *tibi* et *sibi* sic respondent, ut duales Graecorum *νώ* et *σφώ* Latinorum pluralibus *nos* et *vos*, vel accusativi singularis in *am, em, im, om, um* pro *αν, ην, ιν, ον, υν*, exeuntes accusativis pluralis, qui in *a(n)s, e(n)s, i(n)s, o(n)s, u(n)s* desinunt. Umbri autem *r* pro *s* ponentes etiam in nominativo pluralis *anclar* et *arsmor*, ut *φῥατῥεῥ* pro *fratres*, dixerunt.

8. *Eῥελ* pro *εῥεζλε* I, 17. 19. scriptum videtur, quod, sicut *πϑῥτιφελε* V, b, 25. ablativi casus locum obtinet ejus nominis, cujus accusativus pluralis VI, a, 25. *erus* scribitur. Quod quidem nomen, si ad *πεῥϑμ* antecedens respicit, preces designat: unde VI, a, 37 sqq. *persnimu puse sorsu* et *erus dirstu* synonyma esse videntur. Sed sicut apud Graecos *εὐχαί, λιταί, ἀραί* trium diversarum precum nomina fuerunt, sic non omnes preces *erus* dici potuisse, inde colligo, quod I, 27 sqq. legitur:

εῥϑς ταζεξ τεῥτϑ, ενϑμεκ κϑμαλτϑ, αῥκανι κανετϑ, κϑματες πεῥσνιʜμϑ.

erus tacens dicito, inde cumulato, arcane canito, tacite precator.

Quemadmodum hic *κανετϑ* ad ea carmina referendum est, quorum Virgilius Ecl. VIII, 67 sqq. meminit; sic *εῥϑς τεῥτϑ* ad *ἀρὰς* sive incantationes expiatorias. Hinc VI, a, 25. *perstico erus ditu* legitur, ubi *perstico* pro *persico*, h. e. cum lustratione et purgatione, scriptum videtur: refertur enim ad *persi(n)* s. lustrationem in verbis quartae tabulae *πεῥι καπιῥε πεῥϑμ φειτϑ*, h. e. lustrum capide cum precibus facito, memoratam. Notandum autem est, quod in quarta tabula haec sibi primum respondeant:

IV, b, 28. *ακε ʜαβινα πϑῥτιιϑς, σϑῥϑμ πεσϑντῥϑ φετϑ:*

IV, b, 31. *απι εῥελ ° πϑῥτιιϑς, ενϑκ σϑῥϑμ πεσϑντῥϑμ φειτϑ σταφλτιFϑ:*

deinde vero dicatur IV, b, 34. *απι σϑῥϑφ πϑῥτιιϑς, ενϑκ ʜαπιναῥϑ εῥϑς τιτϑ.* — Quod si *πεῥϑ καπιῥε πεῥϑμ φειτϑ* et *εῥελ* s. *εῥϑς τιτϑ* synonyma sunt, agnarum incantationes ter dicendae fuerunt, et ante, et post duo *σϑῥα πεσϑντῥα*, quorum alterum *σταφλτιFϑ(μ)* s. stabulativum vocatur. In sexta tabula VI, a, 40. *pesondro(m) staflare* opponitur *pesondro sorsalem(e)*, sicut paulo supra *vestisiam staflarem* oppositam legimus *vestisiar sorsalir*, h. e. exta stabularia extis socialibus. In his tamen plura notanda sunt: primum enim IV, b, 34. *απι σϑῥϑφ πϑῥτιιϑς* scriptum est, sicut VI, a, 37. *puse sorsu*; sed VI, a, 40. *porse pesondrisco habus* legitur, sicut VI, a, 37. *ape pesondro purdinsus*, quasi *sorsum* et *persondrum* synonyma sint. At in singulari numero *sorsum* simpliciter dicitur *persondrom* illud, quod *stabulari* opponitur. Est igitur *sorsum* adjectivum pro *sorsali*, ut apud Romanos *socium* pro *sociali*, positum: etsi enim IV, b, 31. *πεσϑντῥϑμ σταφλτιFϑ(μ)* etiam *σϑῥϑμ* dicitur, in sexta tamen tabula *pesondro(m) sorsom* VI, a, 24. et *pesondrom staflare* VI,

a, 47. eodem modo distinguuntur, quo VI, a, 39 sq. *pesondrom sorsale* atque *pesondrom staflare.*

9. *Persondrom* a *persi* derivatum sine dubio purgationis genus significat, quod *sorsom* dicitur, quatenus pro *sociis operum* fit; inter socios operum vero Cato R. R. c. 141. non pastores solum, sed pecua quoque refert, quemadmodum etiam in *sorsu persondru, Tefrali pihaclu* VI, a, 32. et 34. preces pro *viro*, *pequo*, fiunt. Itaque *πεσυντϱυμ σταφλιιFυ(μ)* etiam *συϱυμ* dici potuit, quanquam in illo *νεϱτϱυκυ* fit lustratio, quae *τεστϱυκυ* fit in *συϱυμ πεσυντϱυ*. *Νεϱτϱυμ* pro sinistro quasi *συεϱτϱυ* dixisse Umbros, jam in secunda particula §. 24. monui: hinc *νεϱτϱυκυ*, ut *τεστϱυκυ*, adverbium est cum praepositione *κυ(μ)* compositum. Ceterum lustrationes plerumque fiebant circumlatione taedae vel aquae vel sulfuris vel victimae circa eos, qui expiabantur, Virg. A. VI, 229. atque in agris urbeque lustrandis circumagebantur suovitaurilia, Cat. R. R. 141.* Virg. G. I, 345. Lucan. I, 605., unde *ambarvales* et *amburbiales* hostiae dicuntur apud Festum et Servium ad Virg. Ecl. III, 77. V, 75. Etiam in adorando dexteram ad osculum referebant, totumque corpus circumagebant, quod in laevum fecisse Galli religiosius credebant, Plin. H. N. XXVIII, 2 (5). Suet. Vitell. 2. Nihilo minus corporis circumactio a sinistra in dextram *dextrationem* vocat Solinus c. 45 (47) a med. atque apud Plautum Curcul. I, 1, 70. Phaedromo, *quo me vortam, nescio*, dicenti Palinurus respondet: »Si deos salutas, *dextrovorsum* censeo«. Quomodo autem in quarta nostra tabula *τεστϱυκυ* et *νεϱτϱυκυ* intelligendum sit, sexta tabula docet, in qua post *capirse perso osatu*, h. e. cum capide preces orato, VI, a, 24 sq. legitur: *eam mani nertru tenitu*, h. e. eam manu sinistra teneto, etsi paullo antea *destruco persi fetu*, h. e. ad dextram lustrum facito, scriptum est. *Τεστϱυκυ* et *νεϱτϱυκυ* igitur adverbia, etsi cum praepositione *κυμ* composita sunt, *dextrorsus* tamen et *sinistrorsus* significant, breviataque *κυ* in his pariter differt ab *κυμ* in *Fυκυκυμ*, h. e. cum foco, IV, a, 1 & 4., atque a litera *κ*, casibus localibus pronominum *esur* et *enur* addita, *εσμικ* IV, b, 29 & 32. pro *εσυμεκ* IV, a, 8., et *ενυκ* IV, b, 36. s. *ιυυκ* IV, a, 7. pro *ενυμεκ* IV, a, 11. cet. s. *ινυμκ* I, 23., quorum adverbiorum hoc nonnisi apodosin protasi, illud vero novam enuntiationem antecedentibus addit. *ΠϱιFε* quidem sic verti, quasi adverbium sit; sed quia III, a, 18 sqq. *πϱιFεϱ, τυπλεϱ, τϱιπλεϱ*, sibi opponuntur, adjectivum esse mihi videtur, ad *Fεστιζαμ* referendum.

10. In praeceptis de septimo et octavo sacrificio nihil amplius obscurum est, nisi subjunctivus *φυϱφυϑ* pro *furfant* VI, a, 43., quem in tertia persona pluralis numeri positum ab eodem verbo deduco, cujus imperativus *efurfatu* VI, a, 17. et VII, a, 38. legitur, et fortasse idem significat, quod *φεφυϱε φετυ* V, a, 4. h. e. *februa facito* s. *februato*. Quam varia fuerint Romanorum *februa*, Ovidius cecinit Fast. II, 19 sqq. eadem fere in fine addens, quae Paulus Diac. s. v. Februarius e Festo excerpsit: »Quaecumque denique

»purgamenti causa in quibuscumque sacrificiis adhibentur, *februa* appellantur: id vero, »quod purgatur, dicitur *februatum*«. cf. Censorin. D. N. 22. Augustin. C. D. VII, 7. Sabinos quidem, Varro L. L. VI, §. 13. refert, purgamentum *februum* dixisse; sed quum Laurentius Lydus de mense Februario testetur ex Anysio quodam, *Februum* deum, qui lustrationum potens credebatur secundum Macrobium S. I, 13., deum inferum sive Plutonem secundum Isidorum Origg. V, 33, 4. Tuscorum lingua esse vocatum, februandi verbum equidem Umbris attribuo, et quod post sacra Tefrae Joviae, quam deam Palem esse interpretatus sum, *ovibus* februarint, ad ejusmodi ovium lustrationem refero, qualem Ovidius F. IV, 731. in Parilibus sic descripsit:

I, pete virginea, populus, suffimen ab ara:
  Vesta dabit; Vestae munere purus eris.
Sanguis equi suffimen erit vitulique favilla:
  Tertia res durae culmen inane fabae.
Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra:
  Unda prius spargat, virgaque verrat humum.
Frondibus et fixis decorentur ovilia ramis,
  Et tegat ornatas longa corona fores.
Caerulei fiant vivo de sulfure fumi,
  Tactaque fumanti sulfure balet ovis.

Quemadmodum his versibus *staflare persondrom* descriptum legimus, sic *sorsale* Fast. IV, 725 sqq.

Certe ego de vitulo cinerem stipulasque fabales
  Saepe tuli plena februa casta manu.
Certe ego transilui positas ter in ordine flammas,
  Udaque roratas laurea misit aquas.

11. Hos versus eo libentius laudavi, quia non solum monstrant, quale fuerit *staflare* et *sorsale persondrom*, quibus ovibus februatum sit, sed etiam *Tefram Joviam* Palem intelligendam esse probant. Quid enim similius invenias ritibus sexti sacrificii *πυστε Λσιανε φετυ, ξεῤεφ φέτυ, πελσανα φετυ, αῤFια ϑστεντυ, πυνι φετυ, ταζεξ πεσνιμυ αῤιπεῤ αῤFις*, quam hos versus Fast. IV, 741 sqq.

Ure maris rores, taedamque, herbasque Sabinas,
  Et crepet in mediis laurus adusta focis;
Libaque de milio milii fiscella sequatur:
  Rustica praecipue est hoc dea laeta cibo.
Adde dapes mulctramque suas: dapibusque resectis
  Silvicolam tepido lacte precare Palen.

Pro *ξεϱεφ* hic leguntur herbae Sabinae, de quibus Plinius H. N. XXIV, 11. §. 61.: »Herba Sabina, brathy appellata a Graecis — a multis in suffitus pro ture assumitur«; cf. Virgil. Cul. 402. Ovid. F. I, 343. Prop. IV, 3, 58. In sequentibus vero apud Ovidium precibus inter multa illis, quae in septima tabula praecipiuntur, similia hi quoque versus leguntur:

Tu, dea, pro nobis fontes fontanaque placa
Numina; tu sparsos per nemus omne deos.

Hinc *Φεντλεϱε* in nono sacrificio de Fontinalibus accipere minime dubitavi, quod sola causa fuit, quod *Ῥυπινιε* IV, a, 27. Robigalia designare putaverim: *Tϱα Σατε* vero IV, a, 31. s. *Traha Sahata*, VII, a, 5 et 39., quia lac saccatum apud Umbros sic dici potuit, pro Sementivis feriis accipere (vid. Partic. III, §. 22.) non amplius audeo. Etiam *φεϱε Σεϝμενιαϱ ϝατυτυ* IV, a, 42. pro foro Semoniae sacro accipere jam dubito, quia res sacra potius quam locus sacer posci videtur: nam verbis quoque *Fεκεκεμ ΙεFιε* et *Fεκεκεμ Κεϱετιες* IV, a, 1 et 4. s. cum foco Jovio et cum foco Curitis non tam aram quam sacra in ara facienda designata existimo. Praeterea *ϝατετε* numerus pluralis imperativi mihi esse videtur, ut *τεσετυτυ* antecedens, pro *ϝαβετυτυ* scriptus, ut IV, a, 11. *χϱενκατϱεμ ϝατε* pro *χϱικατϱε ϝαβετε* V, b, 27 sqq. exaratum est; tum *Σεϝμενιαϱ* dativus pluralis est, *Semonias* autem Penates interpretor, quos Virgilius quoque Aen. IX, 259 sq. cum Vesta s. *Tursa Jovia* conjunxit; *foro(m)* igitur *φόρον* s. debita sacra.

12. Reliquis omnibus, quae in ipsis sacrificiorum praeceptis leguntur, jam satis illustratis in superioribus particulis, nunc mihi explicanda sunt, quae post octavum sacrificium IV, a, 8. adjiciuntur. Quum autem primum eorum vocabulum *σFεπε* mihi non differre videatur a *sepu*, quod Volsca inscriptio Velitris reperta exhibet, cujus nihil adhuc praeter initium: *Deve Declune statom*, h. e. Divae Declunae sacrum, et finem: *Ec se cosuties Ma. Catafanies medix sisti atiens*, h. e. ex se consumptis Mam. Catafanius meddix sisti jussit (addicens), in tertia particula §. 11. interpretatus sum, reliqua ejusdem inscriptionis praemittere liceat.

Sepis atahus pis velestrom facia esaristrom sebim, asif vesclis vinu arpatitu;
Siquis privatus piamen voluntarium faciat focaria veneratione, in aris vasculis vino libato;
sepis toticu covehriu, sepu ferom: pihom estu.
siquis magistratus cumulet, si qua feria: pium esto.

Si quis dubitet de Volscorum, inter Oscos et Latinos quasi mediorum, origine ex gente Umbrica, convinci poterit hac inscriptione prorsus fere Umbrica, licet in nonnullis Oscorum, in aliis Latinorum linguae propiore. Sicut in inscriptione Lerpirii *duir dertier dierir* h. e. *duins derties dieris* pro *dedit dicatis Diris* positum invenimus, sic in Volsca *cosuties* pro *consumptis* et *atiens* pro *addixit* scriptum est. Sed propius etiam ad Umbrici

sermonis indolem accedunt reliqua, in quibus, quia Paulinus a S. Bartolomaeo in dissertatione sua de Latini sermonis origine (Rom. 1802.) cum Lanzio consentit, *pis* s. *piamen* pro *dis* s. *diis* legendum, *velestrom* vero non pro Velitrarum Volsco nomine accipiendum, sed *voluntarium* interpretandum est, quippe quod a *velle* derivatum esse videtur, sicut Latini *sequestrum* a *sequi* deduxisse dicuntur. *Pis velestrom* igitur est piamen voluntarium, quod *atahus facia esaristrom sebim*, h. e. privatus faciat focaria veneratione, oppositum illi, quod *toticu covehriu ferom*, h. e. magistratus cumulet in feria s. ritu sollenni. Opponitur enim *atahus* s. ἄταγος magistratui s. ταγῷ, qui *toticu(s)* s. τȣFτιχς in Oscis inscriptionibus dicitur.

13. *Sepis* etiam Osci pro *siquis* dixerunt, unde *sepu*, ad *ferom* si refertur pro Fεϱȣφε IV, a, 9 s. *verofe* VI, a, 47 positum, casus localis est; *sebim* vero, perperam in duo vocabula divisum, respondet Umbrico αεFȣμ IV, b, 5. s. *sevom* VI, b, 56., quocum *esaristrom*, ab εξαϱτα, quod I, 27. ἐσχαϱίδα s. foculum designat, derivandum, in casu locali constructum est. Focaria veneratio, qualem Livius intellexit, II, 12, sub fin. de Scaevola scribens: »Dextram accenso ad sacrificium foculo injicit«, in Volsca inscriptione circumscripta est verbis *asif vesclis vinu arpatitu*, quorum *arpatitu* solum in Iguvinis tabulis non legitur. Neque tamen dubito, quin hoc vocabulum, ex praepositione *ar* pro *ad* et participio *patitu* pro *potato* compositum, idem significet, quod *libato* apud Romanos: vinum enim libari solebat *patĕris*, quae mihi ad ποτῆϱας referendae videntur, sicut κϱατῆϱες *craterae* dicebantur. Ipse Varro L. L. V, 26, §. 122. pateras ad pocula refert, licet ab eo, quod pateant, dictas existimet. Pro poculis in nostra inscriptione *vesclis* legimus, quibus vascula designantur in Iguvinis tabulis. An *asif vinu* cum αvζιφ Fινȣ V, a, 25. comparandum sit, in dubium vocari potest, quia VI, a, 50. *aso* ab *onse* distinguitur et aram designare videtur. Apud Romanos quoque *aras* primum *asas* dictas Macrobius S. III, 2. e Varronis divinarum libro V. testatur, quod esset necessarium a sacrificantibus eas teneri (cf. Serv. ad Virg. A. IV, 219), ansis autem teneri solere vasa. Quod si *pihom estu* vertamus *pium esto*, inscriptio similis est veteri illi Romanae apud Pignor. symbolic. epist. n. 30.: »Siquis hic »hostia sacrum faxit, quod magmentum nec protollat, idcirco tamen probe factum esto«, h. e. ut Sigonius de antiq. jur. provinc. II, 6. a med. interpretatur, si ita sacrum fecerit, ut exta pinguia et aucta non proferat, nihil tamen triste portendat, cf. Grut. p. CCXXIX, col. 2. Orell. 2489 sq. *Facia* pro *faciat* dixerunt Volsci, quemadmodum Umbri *si* pro *sit*: ergo *covehriu* quoque pro *cumulet*, ut *stahu* pro *stet* legitur in fine ejus inscriptionis, quam primam feci in inscriptionibus minoribus primae particulae. Ασαμα κȣFεϱτȣ V, a, 39. significare *in ara cumulato*, jam in secunda particula §. 34. extr. monui.

14. In quarta quidem tabula IV, a, 9. Fεϱȣφε τϱεβλανȣ κȣFεϱτȣ verti *ferias treblanas instaurato*; sed si Fεϱȣφε non differt a *ferom* in Volsca inscriptione, ad quod,

quia *sepu* post *sepis* repetitum pronominis indefiniti locum obtinet, *covehriu* supplendum est, vertendum proprie fuit *feriarum treblanarum ritu* (iterum) *cumulato*. Ad instaurationem autem sacrorum spectat ablativus *ϕεσοτεφ* pro *resitis s. repositis*, de cujus usu apud Virgilium videas Wagneri Quaest. XXXXI. ad Virg. G. III, 527. Sic Troes Aen. VII, 146., postquam Aeneas vina reponi mensis jusserat, v. 134.

Certatim instaurant epulas, atque omine magno
Crateras laeti statuunt, et vina coronant.

Hic quidem propter laetum augurium instaurantur epulae, sed propter dirum omen Aen. III, 231. et quia tunc pulchrum fuit, ut Statii verbis utar Theb. II, 88.

Instaurare diem, festasque reponere mensas,

in quarta quoque tabula praecipitur *ϕεσοτεφ εσθνυ φειτυ* h. e. repostis omen facito, *σFεπυ Fαζετυμισε* h. e. si quo cessatum sit. Sententia hujus loci clara mihi videtur, fluctuat vero singulorum verborum interpretatio. *Fαζετυμισε* quidem, quia VI, a, 47. *vasetome fust* scribitur, cum subjunctivo *σε* pro *si(t)* compositum agnoscitur; sed ignoratur, cur non *vasetom fust* s. *Fαζετυμ αι* exaratum sit, quemadmodum in precibus *vasetom est* pro *vacatum est* scribi solet. An *vasetome* casus localis est, ut *esome* pro *εσυμεκ* (*in hoc*)? ut *in vacato* scriptum sit pro *cessans!* Tum si *πιϝαξ φυσε s. pihos fust* recte explicatur *piandus fuerit*, *αντεϕ Fακαξε s. ander vacose* interpretandum videri possit *inter vacanda*. At *υκαϕ πιϝαξ s. ocar pihos* in genitivo VI, a, 48. *ocrer pihaner*, non *ocrer pihoser* scribitur: hinc *αντεϕ Fακαξε* verti *inter vacantia*, quemadmodum in Sabin. ep. I. sub fin. Ulyxes ad Penelopen scripsit:

Forsitan ante dapes *interque vacantia vina*, h. e. nondum in mensam illata,.
Ultoris pharetris utile tempus erit.

Svepo s. σFεπυ Graecae conjunctioni *εἴπου* (*si quā*) respondere potest; *σFεπις* certe IV, a, 18. pro *siquis* est positum; *εσυνυ* vero *s. esono* significare *αἴσιόν τι s.* secundum omen, jam in altera particula §. 33. monui. Tali omine igitur cessante, ut sacra instaurarentur, auguria quoque repetenda erant; quod vero omen intelligendum sit, discimus e Virgil. G. IV, 386., ubi Cyrene

Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
Ter flamma ad summum tecti subjecta reluxit.

Conferantur, quae supra §. 1. sub fin. dixi.

15. Pro *αFιφ αξεϕιατυ* paullo post *αFεφ ανξεϕιατα ετυ* legitur; *αξεϕιατυ* autem s. *aseriatu* VI, a, 47. non eodem modo explicandum esse, quo *ανξεϕιατυ s. aseriato* VI, a, 48. ante *ετυ*, sed *aseriatu* pro imperativo, *aseriato* pro accusativo accipiendum, ut *αξεϕιατα* tamen idem significet, quod *ανξεϕιατυ ετυ*, h. e. *augurium capito*, in secunda particula §. 20. monui. Quod autem idem his praecipiatur, mirari possemus, nisi verba *πυνε*

πȣπλȣμ ωφεϱȣμ Ͱεϱιες jam supra §. 4 sq. explicata indicarent, de novis ritibus hic agi. Hinc etiam *πȣνε κȣFαϱτȣς* non ad instauranda sacra vel ad verba *Fεϱεφε τϱεπλανȣ κȣFεϱτȣ* refero, sed, ut Caesar B. C. III, 46. *his rebus completis* scripsit, *postquam compleveris* verto. Illa enim, quae proxime sequuntur, etsi paullo post ad auguria sermo redit, ad alios tamen sacrorum ritus spectant, quos ut recte intelligamus, similia quaedam e quinta tabula proferre liceat, ubi V, b, 27 sqq. sic scriptum legimus:

Πȣνε αντενες, κϱικατϱȣ τεστϱε ευξε Ͱαβετȣ: απε απελȣς, μεφε ατεντȣ.

Απε πȣϱτȣFιες, τεστϱε ευξε Ͱαβετȣ κϱικατϱȣ; αϱFιȣ ȣστετȣ, πȣνὶ φετȣ.

In his protasin *πȣνε αντενες*, h. e. postquam operatus eris, vel *απε πȣϱτȣFιες*, h. e. quum consecraveris, excipit eadem fere apodosis, quae in quarta tabula paullo aliter scripta est *κϱενκατϱȣμ Ͱατȣ, ενȣμεκ πιϱ αȽτιμεμ εντεντȣ,* et VI, a, 49. *crinćatro hatu destramescapla, anovihimu, pir endendu.* *Κϱενκατϱȣμ Ͱατȣ* igitur scriptum est pro *κϱικατϱȣ(μ) Ͱαβετȣ*, h. e. circulationem habeto sive pompam in orbem ducito, quae quidem cum ovatione (*αȽτιμεμ s. ευξε*, h. e. *εὐασμῷ s. ὑγμῷ, ἰύξει*) ad dextram fiebat. *Anovihimu* imperativum jam in secunda hujus operis particula §. 31. *ova, jubila*, interpretatus sum; quia vero casus localis *αȽτιμεμ* cum *πιϱ εντεντȣ* s. piamen intendito (*munera supplex tende, petens pacem*, apud Virg. G. IV, 534 sq. *ἔπαιρε δὴ σὺ θύμαθ' ἡ παροῦσά μοι Πάγκαρπ', ἄνακτι τῷδ' ὅπως λυτηρίους Εὐχὰς ἀνάσχω δειμάτων ὧν νῦν ἔχω* apud Sophocl. El. 634 sqq. unde corrigendum est, quod in particula II, §. 30. scripsi) constructum est, circulationem illam non tam more Graecorum interpretor, apud quos *κύκλιοι χοροὶ* circum Bacchi aram celebrari solebant, quam more Romanorum, quorum sacrum amburbium ad Urbem lustrandam quotannis factum Lucanus I, 592 sqq. descripsit. Nam in hoc quoque, ut in ambarvali sacro, carmina cantata esse, Vopiscus testatur in Aurelian. c. 20.

16. Quemadmodum V, b, 27. tam *απελȣς*, quam *αντενες*, ab imperativo *απεντȣ* II, 27. s. *αμπεντȣ* II, 23. deducitur, sic *εντελȣς* ab *εντεντȣ*; imperativus *στεπλατȣ* vero s. *stiplatu* pro *firmato* positum est, quemadmodum Symmachus I, 11. scripsit: »Sponsionem »*stipulat*, h. e. firmat, affectio«. Quemadmodum porro apud Virgilium G. IV, 386. Cyrene omine firmat animum, sic in nostra tabula piamen firmatur auguriis: haec enim indicari nominibus *παϱφαμ τεσFαμ* in casu locali positis, versus in initio sextae tabulae docet:

Parfa, curnase, dersva; peiqu, peica, merstu.

In hoc versu *dersva* et *merstu* adjectiva esse, quorum illud et ad *parfa* et ad *curnase*, hoc et ad *peiqu* et ad *peica*, appositum sit, cognoscitur ex sequentibus: *parfa dersva, curnaco dersva; peico mersto, peica mersta:* eodemque modo Plautus Asinar. II, 1, 11 sq. scripsit:

Impetritum, inauguratum'st: quovis admittunt aves.

Picus, cornix est ab *laeva*; corvus, parra ab *dextera*.

Nam eos, qui hoc loco *porro* legunt, refellit Prudentius in Symmach. II, 570 sqq. quaerens:

> Cur Cremerae in campis *cornice* vel oscine *parra*
> Neme deûm menuit perituros Marte sinistra
> Ter centum Fabios, vix stirpe superstite in uno?

Quemadmodum hic cornice vel oscine parra *sinistra* triste, sic apud Plautum corvo et parra *ab dextera* laetum datur augurium; Umbrorumque *παφφαμ τεσFαμ* esse Plauti parram dexteram, in dubium vocari nequit. Qnia secundum Ciceronem de div. II, 38. aliis a laeva, aliis a dextra datum est avibus, ut ratum auspicium facere possint, in Iguvinis tabulis, ut apud Plautum, duae aves dextrae, duae laevae vocantur, etsi in nominibus avium differentia quaedam agnoscitur. Supra quidem dextram manum apud Umbros *destram*, nen *dersvam* s. *desvam* (*taishwo* apud Ulfilam), sinistram *nertram*, nen *merstam*, appellatam vidimus; sed Umbri inter *dersvom* et *destrom*, interque *merstom* et *nertrom* sic distinxisse videntur, ut Graeci antiqui inter δεξιὸν atque δεξιτερὸν, interque λαιὸν a. σκαιὸν atque ἀριστερὸν, quum apud Homerum Od. XXIV, 311 sq. εἰ ἐσθλοὶ ὄρνιθες non δεξιτεροὶ, sed δεξιοὶ vocentur, cf. Jl. XXIV, 294. 312. 320. Od. XV, 160. 164. 525. 531.

17. Graecorum augures septentrionem versus spectasse, ex Hom. Jl. XII, 239 sq. intelligimus; sed Romanum augurem Cicero de div. I, 17. ad meridiem spectantem constitisse dixit. Hinc idem de div. II, 36. alia aliis sinistra fuisse scripsit, ut quaedam essent etiam contraria: ipse Plautus Aulul. IV, 3. sibi contradicit scribende:

> Non temere est, quod *cervus* cantat mihi nunc *ab laeva manu:*
> Semel radebat pedibus terram, et voce crocibat sua.
> Continue meum cor coepit artem facere ludicram.

Non igitur mirandum est, quod in Iguvinis tabulis *parfa, curnase, dersva; peiqu, peica, merstu,* laetum fiat augurium, apud Plautum contra in Asinaria dicatur: *picus, cornix est ab laeva; corvus, parra ab dextera.* Etsi enim Cicero de div. I, 39. cum Plaute consentit, quaerende: cur a dextra *corvus*, a sinistra *cornix* faciat ratum? Horatius tamen C. III, 27. in illo carmine, cujus initium est: »Impios *parrae* recinentis omen ducat«, v. 9 sqq. cecinit:

> Antequam stantis repetat paludes
> Imbrium divina avis (*cornix*) imminentem,
> Oscinem *corvum* prece suscitabo
> Solis ab ortu.
> Sis licet felix, ubicumque mavis,
> Et memor nostri, Galatea, vivas:
> Teque nec laevus vetet ire *picus*,
> Nec vaga *cornix*.

Ibi laevus picus cum vaga cornice triste facit augurium, oscen corvus vero suscitatur solis ab ortu, h. e. a parte sinistra auguris, Romanorum mere meridiem spectantis, ut triste

cornicis augurium laetum reddat: neque haec differentia inde potest explicari, quod Servius ad Virg. A. IV, 462. annotavit, oscines bonas praepetes (alites) malas fuisse et contra, quum in hoc quoque non consentiant populi. Nostris majoribus dextera meliora visa esse, Grimmius in Germanorum mythologia p. 657 sq. monuit; nihilo secius in Appendice pag. XXXVIII. legitur: »Dum iter aliquod faciunt, si cornicula ex sinistra eorum in dexteram »illis cantaverit vel volaverit (cf. Virg. Ecl. IX, 14 sq.), inde se sperant habere pro»sperum iter«.

18. Bene Cicero de div. II, 39., quum dixit: »Nobis sinistra videntur, Grajis et »barbaris dextra, meliora«, addidit: »quanquam haud ignoro, quae bona sint, sinistra nos »dicere, etiamsi dextra sint; sed certe nostri sinistrum nominaverunt, externique dextrum, »quia plerumque melius id videbatur«. Umbros quoque, ut Romanos, sinistra dixisse bona, e verbis *mersta(f) avei(f), mersta(f) angla(f)* VI, b, 3 sq. intelligitur, in quibus oscines *aves*, alites vero *anglae* s. aquilae dici videntur. Secundum Festum: »*Oscines* aves App. »Claudius esse ait, quae ore canentes faciant auspicium, ut corvus, cornix, noctua; *alites*, »quae alis ac volatu, ut buteo, sanqualis, aquila, immissulus, vulturius: picus autem Mar»tius Feroniusque et parra et in oscinibus et in alitibus habentur«. Idem Festus tamen scripsit: *Oscinum* tripudium est, quod oris cantu significat quid portendi, cum cecinit corvus, cornix, noctua, parra, picus«; atque Horatius l. l. cum pico vagam cornicem conjunxit, de noctua tanquam nocturna avi prorsus tacuit. Inter *alites* distinguebantur etiam *praepetes* s. *οἰωνοὶ τανυπτέρυγες* Hom. Il. XII, 237. et *inferae*, Gell. N. A. VI, 6. et Serv. ad Virg. A. III, 359. quarum *praepetes* easdem esse puto, quas App. Claudius alites dixit, *inferas* vero aves, quae et in oscinibus et in alitibus habebantur. In Iguvinis tabulis contra distinguuntur aves *pernaiar* et *postnaiar* s. priores et posteriores, quod discrimen equidem, quum loci ratione habita dexterae et sinistrae aves distinguantur, propter augurorum combinationes ad tempus referendum puto. Ceterum fallitur Lutatius, qui ad lib. III. Thebaidos annotavit, infelices aves dici feminino genere, felices masculino: in Iguvinis certe tabulis *picus* et *pica* pari sunt honore. Illa pica autem, quum corvi locum obtineat, cujus Prudentius pariter ac Plautus et Horatius meminit, fortasse non est *pica varia*, garrulitate sua infamis, sed *pica glandaria* Plinii s. *corvus caryocatactes* Linnaei, *κίσσα* Graecorum. Imperativum *κυμπιφιατυ* IV, a, 14. jam in secunda particula §. 33., ut *τεφε τυτα ΙκυFινε* §. 34., explicare conatus sum. An *Fεα*, quod in superiore particula §. 24., sicut supra §. 5., cum Graeco adverbio *εὖ* comparavi, tanquam neutrum pluralis numeri ad *αFιεκλα* referendum sit, dijudicare nescio; *αFιεκλα* vero avium auguria interpretor, ut *Fαπεφεμ αFιεκλυφε favente avium augurio*, atque si *αFιεκλα ετυ augurium capito* significat, *Fεα εσυνυμε bona omine* explicari potest.

19. *ΠρινυFατυ* s. *prinuatur* suffimenta designare in secunda particula §. 31.

probavi; sed si quaeritur, cur verba cum hoc nomine constructa, ut imperativi *ετυτυ* IV, a, 23. et *τυσετυτυ* IV, a, 41. et subjunctivus *σταⱶεῤεν(τ)* IV, a, 15., in plurali numero legantur, hoc mihi indicare videtur, *suffimenta* non ab uno homine, sed ab omni populo agi: atque nescio, an *ετυτυ*, *ⱶαβετυτυ* cet. pro tertia quoque persona pluralis numeri accipienda sint, sicut *σταⱶεῤεν(τ)*. Pluralis quidem numeri est etiam nominativus *πυνιζατε* s. *ponisiater* VI, a, 51. pro *puniceati* s. *purpurati;* sed quare omnes e populo, tanquam augures purpura induti, *πεῤκαφ* h. e. lituis de coelo servare debuerint, equidem non dispicio. Num plures augures intelligendi sunt, quia in sequentibus tota Tadinas tribus in quatuor nomina dividitur? Sequitur tamen singularis numerus *πυνε μενες* pro *ape benust* VI, a, 52 sq., quod supra §. 6. jam interpretatus sum, et *ετυῤ σταⱶμυ*, pro quo VI, a, 53. *etur stahmu*, VI, a, 55. *ehetur stahamu* scriptum est. Si *σταⱶμυ* imperativus est verbi deponentis ἵστασθαι, *ehetur*, sicut *prinuatur*, pro accusativo pluralis numeri in quarta declinatione accipiendum est, et sicut *ehiato* VII, b, 2, pro quo V, b, 8. 11. *εϜειετυ* legitur, ovatus s. ovationes significat, ita ut *ετυῤ σταⱶμυ*, sicut *εϜειετυ (σεϜακνι) υαῤατυ*, verti possit *παιᾶνα ἵστασο* s. paeanem sacrum dicito. Sic Homerus de Graecis cecinit Jl. I, 472 sq.

Οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο,
Καλὸν ἀείδοντες παιήονα, κοῦροι Ἀχαιῶν.

Quemadmodum paean iste differt ab *ἰυγμῷ*, sic *ετυῤ* ab *αⱶτιμεμ*, et imperativus *ehetur stahamu* ab *anovihimu* VI, a, 49. Ceterum *αⱶτιμεμ* eandem flexionem habet, quam *ακεῤυνιαμεμ*, pro quo IV, a, 43. *ακεῤυνιε* legitur: differt autem *υυμεμ* eo, quod prima *m* litera in nomine radicalis est. Verumtamen terminationem *μεμ* non magis diversam puto a terminatione *m*, quam *φεμ* a *φε* in verbis *Ϝαπεφεμ αϜιεκλυφε* IV, a, 14. Est igitur *ακεῤυνιαμεμ* casus localis nominis *ακεῤυνια*, quod, quum ad *πῤινυϜατυ* s. suffimenta referendum sit, turificationem de acerra designare videtur. Sic etiam Aeneas apud Virg. A. V, 744 sq.

Pergameumque Larem et canae penetralia Vestao
Farre pio et plena supplex veneratur *acerra*.

20. Verbis *σϜεπις ⱶαβε* VI, a, 55. additur *esme pople*, h. e. in hoc populo, unde dubitari nequit, *σϜεπις ⱶαβε*, etsi VI, a, 54. *sopir habe* exaratum est, *si quis habet* esse vertendum; *πυῤτατυλυ* vero VI, a, 55. duobus verbis *portatu ulo* redditur, quorum hoc *ullum s. aliquid* significare potest, illud vel portatum vel idem fere quod *πυῤτιτυ* IV, a, 39., h. e. consecratum diisque dicatum. *ⱶαβε* fortasse indicativus est, *υῤυ* vero, cum *πεῤε μεῤς εστ* h. e. *prout salutare est* (cf. particula IV, §. 14.), sicut imperativus *φειτυ* cum *πυε μεῤς εστ* h. e. *ubi s. quando salutare est*, conjungendum, subjunctivus *urat:* nam Latinis quoque literis VI, a, 55. *uru* scriptum legitur. *Σταⱶεῤεν* pro *σταⱶεῤεντ* s.

stiterint scriptum esse, imperativus *stahitu* VI, a, 56. docet; τεϱμνεσκȣ vero, pro quo VI, a, 53. 55. 57. singularis *termnuco* legitur, secundum ea, quae in tertia particula §. 24. dixi, *cum flammis* vertendum est. Pro αϱμανȣ κατεϱαμȣ apud Dempsterum quidem VI, a, 56. *arimahamo caterahamo* scriptum est, sed Gruterus *armahamo* exhibuit: quia vero apud utrumque *deitu* antecedit, verba illa pro accusativis accipienda sunt, ab imperativo *deitu* s. *dicito* dependentibus. Hinc αϱμανȣ κατεϱαμȣ rectius scriptum et ἄρμενον καθαρμὸν s. gratam expiationem designari puto: ετατȣ vero IV, a, 21., ante quod VI, a, 63. idem imperativus *deitu* suppletur, sicut ετȣϱ IV, a, 16. paeanem sive potius παιανισμὸν significare videtur. ΙκȣϜινȣ IV, a, 20. sicut *pihaclo* VI, b, 54. pro genitivo pluralis numeri accipi posset, nisi VI, a, 56. *Iovinur* scriptum esset, sicut VI, a, 63. *Ijovinur*, pro quo IV, a, 21 et 22. ΙκȣϜινȣς exaratum legitur. Num igitur cum imperativo *expiatorium carmen* et *paeanem dicito* accusativus est constructus, quasi simplex verbum esset positum παιάνιζε? Reliqua jam supra §. 5 et in secunda particula §. 31 sq. satis illustrata sunt, ut ad ea progredi possim, quae post undecimum sacrificium adduntur. Ex illo loco vero, quem saepius jam laudavi, Virg. G. IV, 379., ad verba αππϱετȣ τȣϱες ετ πȣϱε conferre liceat dictionem: »Panchaeis adolescunt ignibus arae«. Quemadmodum ibi libatio cum precibus sequitur, sic in nostra tabula praecipitur: τϱιιȣπεϱ αμπϱεϜτȣ, τϱιιȣπεϱ πεσνιμȣ, τϱιιȣπεϱ ετατȣ ΙκȣϜινȣς.

21. In ritibus purgatoriis per nonum et decimum et undecimum sacrificium observandis duo prima vocabula πȣνε πȣϱτινζȣς pro απε πȣϱτιȣς nobis jam nota sunt; tertium vero καϱετȣ imperativum ut Latinorum *caedito* interpretor. Sequentia ad ritus per tria modo dicta sacrificia observandos spectare, triplex docet verborum εϱȣς τεϱα, h. e. *incantationes dicas*, repetitio post verba πȣφε απϱȣφ φακȣϱεντ scil. Φȣντλεϱε, Ῥȣπιναμε, Τϱα ΣαϜτα: in his autem tria vocabula dupliciter scripta leguntur, quae bene distinguenda sunt. Primum πȣφε et πȣξε, quorum illud idem casus instrumentalis pronominis relativi esse videtur, qui απϱȣφ, hoc alias *sicut* significat, hoc loco correlata sunt, quasi πȣξε *eousque* s. *per totum illud tempus*, atque πȣφε *quando* s. *ex quo* interpretandum sit. Deinde τεϱα praesens, τεϱȣστ praeteritum tempus subjunctivi est, κȣπιφιατȣ imperativus *combinato*, κȣπιφιαια adjectivum ad Τϱα ΣαϜτα tralatum, eodem tamen modo, ut combinatione secunda designentur auspicia, interpretandum. Ενε et ενȣ pro ενεμ et ενȣμ casu locali posita sunt pronominis *enur*, et *inde* significant: notandum autem, quod πȣστϱȣ, bis cum Ῥȣπιναμε conjunctum, post Τϱα ΣαϜτα et, quod idem significat, Σαταμε, omissum sit. Praeterea post Ῥȣπιναμε πȣστϱȣ κȣϜεϱτȣ αντακϱε, κȣματε πεσνιμȣ, legitur: ενȣ καπι σακϱα αιτȣ, Ϝεσκλȣ Ϝετȣ; sed post Σαταμε κȣϜεϱτȣ cet. ενȣ εσȣνȣ, quae quid significent, supra jam expositum est. Πȣστεϱτιȣ facile agnoscitur e πȣστ et τεϱτιȣ s. *post* et *tertio* compositum; at πανε ατεϱα φȣστ s. *pane andirsa fust* VII, a, 46. non

confundendum est cum *απε τεϱωστ* IV, a, 34., etsi *πανε* idem quod *πετε* significare videtur, sed vertendum *quando populo indictum fuerit* s. potius *res indicta fuerit*, quia *ατεϱα* in feminino genere scriptum est. *Ϝατϱα* s. *hondra* adverbium est, ut *ενε* s. *eve*, *posthac* significans: reliqua jam satis illustrata sunt. Cur in ratihabitione quaestoritia, in margine quintae tabulae repetita, *τιτισπε* pro *τιτε* s. *dicate* exaratum sit, pariter ignoro, atque utrum *ΦεΦζες vobis* an aliter interpretandum sit: *σΦεσε(μ)* tamen pro *sueto* dici potuisse puto, quemadmodum in inscriptione Lerpirii *farer* s. *fasis* pro *factis* positum invenimus, atque *εσαιε* audientiam s. approbationem interpretatus sum, quia *ose* in precibus pro *audias* legimus. *Τειες* pro *deis* s. *diis* scriptum esse, ut in Scipionum monumentis *mieis* pro *meis*, minime dubito: Umbrica enim litera *τ* etiam pro *d* poni solebat.

22. Quamvis non omnia sic perspexerim, ut certa sit interpretatio, ex illis tamen, quae satis certe perspecta sunt, varias nominum verborumque flexiones addiscimus, quas nunc colligere liceat. De verbis quidem tam pauca leguntur, ut ne dici quidem possit, qualem flexionem prima persona pluralis numeri habuerit; conjugationem tamen quadruplicem fuisse, sicut apud Romanos, ex imperativis cognoscitur, ut *σεεπλατε*, *Ϝαβετε*, *φιιτε* et *φειτε* s. *φετε*, *αιτε*; *stahamu* s. *stahmu* VI, a, 53. 55., *sehemu* s. *semu* VI, a, 16. 36. *anovihimu* VI, a, 49. et *persnihimu* s. *persnimu*. Character vero conjugationis haud raro mutatur vel abjicitur, ut non solum *stahitu* et *stahitutò* VI, a, 53. 56. pro *stahatu* cet. aut *habitu* et *habituto* VI, a, 4. 51. pro *Ϝαβετε* V, b, 23. et *Ϝαβετετε* IV, a, 15.; sed etiam *comoltu* et *κεμαλτε* pro *cumulato*, *seritu* pro *servato*, et *covertu* pro *confercito* legatur: unde *arpatitu* quoque pro *appotato* in Volsca inscriptione scribi potuit. In participiis *dirsans* s. *dirsa(s)* III, b, 8. 11. 13. 16. pro *dicens*, *tases* s. *tasis* VI, a, 20. 23. et *ταζεξ* IV, a, 26. 30. 44. pro *tacens*, *atiens* pro *addicens* in Volsca inscriptione, *persnis* denique s. *pesnis* VI, a, 39 sqq. discernitur quidem quadruplex conjugatio; sed pro *πιϜαξ* IV, a, 7. etiam *pihos* VI, a, 47. scriptum est, ut *conegos* s. *conecos* VI, a, 5. 16. VII, a, 37. pro *κενικαξ* I, 15. 18. 20. s. *conicans* h. e. *κονίπτων* s. *κονιῶν*, atque in Lerpirii inscriptione *duir*, *for*, *fovfer*, *sirtir*, pro *duens*, *fovens*, *fovefaciens*, *sistens*, ut in precibus Umbricis *fos* s. *fons* pro *fovens*, legitur: imo *vesteis* VI, b, 22. pro *vestis* VI, a, 25. exaratum est. Hinc non mirandum, quod etiam *σταϜεϱεν* IV, a, 19. pro *staharent*, *haburent* contra VII, a, 52. pro *hoberent*, ut *habus* VI, a, 40. pro *habiest* VI, a, 50. legatur, quodque terminatio praesentium temporum iisdem varietur vocalibus, quae in mediis quoque syllabis permutantur. Quemadmodum enim *pane* et *pafe* VII, a, 46. 52. pro *πανε* et *παφε*, vel *πϱεϜεβια* III, a, 12. pro *πϱεϜαβια* III, a, 4. et *κεμαλτε* I, 28. V, a, 9 sq. 41. pro *κεμαλτε* IV, b, 35. scriptum est, sic in Volsca inscriptione tam *covehriu* pro *conferciat* quam *facia* pro *faciat*, atque in inscriptione cippi inter Bastiam et Assisium reperti *stahu* pro *stet* legitur: eademque cum varietate in secunda persona *τεϱα* IV, a, 34 sqq. s. *dersa* VII, a, 43 sq. pro *dicas*, *Ϝαβια*

III, a, 17 sqq. pro *habeas*, et in precibus *ose* pro *audias*, sed in tertia persona *ʋϱʋ* IV, a, 18. s. *uru* VI, a, 55. pro *urat* exaratum est.

23. Quemadmodum in istis subjunctivis litera finalis abjecta est, sic etiam in indicativo IV, a, 18. *ꟻαβε* pro *habet* legitur, et IV, a, 8. *Fαζετʋμισε* s. *sit* pro *vasetome fust* s. *fuerit* VI, a, 47. Imo in praeteritis subjunctivi secunda et tertia persona adeo non solet distingui, ut in utraque persona litera *t* post *s* modo addatur, modo omittatur. Hinc VII, a, 43. *purdinsiust* scribi potuit pro *πʋϱτινζʋς* IV, a, 33., ut *pesnis fust* pro *pesnis fus* IV, a, 40 sq. et *αμπϱεφʋʋς* s. potius *αμπϱεφʋς* IV, a, 20 sq. pro plurali forma *ambrefurent* VI, a, 56. Quodsi accedunt ejusmodi literarum permutationes, ut *εντελʋς* imperativo *εντεντʋ* IV, a, 12. s. *entelus* VI, a, 50. imperativo *endendu* respondeat; quam maxima inde oritur verborum varietas. Sic *benust* VI, a, 53. pro *μενες* IV, a, 15. legitur, ut V, b, 27. tam *ανπενες* quam *απελʋς* pro *απελʋστ* III, a, 17. ab imperativo *απεντʋ* II, 27. s. *αμπεντʋ* II, 23. vel *ahavendu* VII, a, 27.: nec scio, an *πʋϱτʋFιες* V, b, 28. idem verbum sit, atque *πʋϱτιιʋς* V, a, 9., pro quo etiam *πʋϱτιτιʋς* IV, b, 34. et *purdinsus* VI, a, 38. s. *purdinsiust* VII, a, 43. exaratum est. In Quaestoris ratihabitione *τιτιατε* pro *τιτε* legimus: at si *τιτε* in plurali numero pro singulari *τετʋ* V, b, 21. s. *τειτʋ* V, a, 26. s. *τεϱτʋ* V, a, 40. scriptum est, *Fεστιζε* quoque V, a, 4. pro *Fεστικατʋ* V, a, 37. scriptum videri potest, quemadmodum *pihaf(e)i* in precibus (partic. II, §. 17.) *fac ut pietur* interpretatus sum. Utrum *furfant* VII, a, 43. pro *φʋϱφαϑ* IV, a, 1. ab imperativo *efurfatu* VI, a, 17. et VII, a, 38. pro singulari numero subjunctivi accipiendum sit, an e pluralis numeri forma *furfarent* contractum, equidem dijudicare non ausim. Quicquid est, quod statuas, tertiam personam pluralis numeri in quovis tempore in *nt* desiisse, dubitari nequit, quia VI, b, 15. *porsei subra screhitor sent* pro *pusei subra screhto est* VII, b, 3. sic scriptum est, ut VI, a, 62. *ape este dersicurent* pro *ape este dersicust* VI, a, 63: nihilo secius VII, b, 4. *arfertur — motar sins* legitur pro singulari *μʋτʋ αϱφεϱτʋϱε σι* III, b, 6 sq. et quemadmodum supra literam *t* in *σταꟻεϱεν* abjectam vidimus, sic e contrario litera *i* additur in *porsi — ostensendi* VI, b, 20. ab imperativo *ostendu*.

His si addideris *subocav suboco*, pro *supplicavi* et *supplico* secundamque personam pluralis numeri *covortuso*, *benuso*, VI, a, 64., cum imperativis in secunda particula §. 3. illustratis, quia prima persona pluralis numeri nusquam legitur, omnes habes verborum formas, ex quibus haec paradigmata constituere licet.

	Sum.		*Habeo.*		
Praesens indic.	subjunct.	Praet. subjunct.	Praes. indic.	subjunct.	Praet. subjunct.
S. 2. *es.*	*sis, sir, s(e)i.*	*fu(u)s.*	habe(s).	*habia(s).*	*habiest, habus.*
3. *est.*	*si(t).*	*fust.*	*habe(t).*	habia(t).	habiest.
P. 3. *sent, sendi.* *sins.*		*furent.*	habent.	habiant.	*haburent.*

Praeteritum subjunctivi.

	ab imperativo *πενтȣ* s. *vendu.*	ab imperativo *κȣFεϱтȣ* s. *covertu.*
S. 2. et 3.	*benus, benust, μενες, πενες, πελȣς.*	*covortus, courtust, κȣFȣϱтȣς.*
P. 2.	*benuso.* 3. *βενȣϱεντ.* III, a, 25 sqq.	*covortuso.* —
	ab imperativis *αμπϱεłтȣ, ambretuto,* s. *αμπαϱιтȣ* II, 14. *αμπαϱιłμȣ* V, a, 42.	ab imperativis *persnihimu* s. *pe(r)snimu, persnihimumo* s. *pe(r)snimumo* VII, a, 47.
S. *αμπϱεφȣ(ȣ)ς.*	Pl. *ambrefurent.*	S. *pe(r)snis fus(t)* VI, a, 39. 40. 41. —

24. Dualem numerum, quippe quo nomina carent, in quibus etiam *duo тȣFα*, ut *tria тϱιια*, dicuntur, nemo quidem in verbis desiderabit; magis mirandum est, quod praeter deponentium formas, quales non solum in imperativis *stahamu, sehemu, anovihimu, persnihimu* et *persnihimumo*, sed in subjunctivis quoque *persnis fust, αμπϱεφȣȣς* et *ambrefurent*, agnoscimus, nihil exstet passivi generis, nisi periphrastica conjugatio. Quemadmodum enim in praeterito tempore dicebatur *πȣϱтιтȣ(μ) φȣστ* IV, a, 39., sic in verbis *ȣκαϱ πιłαξ φȣστ* IV, a, 7. praesens tempus (*mons pietur*) circumscriptum puto; *pihaf(e)i* autem in precibus pro imperativo *fae, ut pietur*, activum est compositum, ut participium *fovfer* s. *fovfe(n)s* h. e. *fovefaciens* in Lerpirii inscriptione (Partic. IV, §. 12.). Hinc nullum verbum Umbricum praeter infinitivum, ut *far* pro *facere* III, b, 10. 15., in *r* exiret, nisi *r* pro *s* scribi esset solitum, ut *fons sir pacer sir* pro *fovens sis, pacatus sis* VI, a, 7. et *duir fur fovfer* pro *dui(n)s fo(n)s fovfe(n)s* in Lerpirii inscriptione. In hac quidem inscriptione *s* litera tam frequenter in *r* transiit, ut etiam *sirtir* in fine ejus pro *sistens* positum putem; alias vero *s* neque in mediis vocibus, neque ante consonantem literam in *r* mutari solet: unde *erur* et *esur* diversa sunt pronomina, atque in praeteritis subjunctivi, etsi tertia persona pluralis in *rent* exit, nunquam tamen *urt, art, ert,* pro *ust, ast, est,* sive *ur, ar, er,* pro *us, as, es,* scriptum est. Ablativus pluralis, quotiescumque praepositio *co* postponitur, in *s* desinit, ut *τεϱμνεσκȣ* IV, a, 19; *εσȣνεσκȣ* III, a, 11; *pesondrisco* VI, a, 40., *verisco* VI, a, 44. 46. cet., unde VI, b, 18. *esiseo esoneir seveir*, ut in sequentibus versibus *verisco treblanir, verisco tesonocir, veriseo vehieir* exaratum est. Praepositio *αϱ* in compositis saepe *αϱ* scribitur, ut *αϱFειтȣ* IV, a, 6. pro *arsveitu* VI, a, 46.; sed *εтȣϱ* IV, a, 12. pro *etur* VI, a, 53. ob eam modo causam scriptum videtur, quia sequens verbum *σταμȣ* ab litera *σ* incipit. *S* pro *r*, si *αϱεπες* pro *αϱεπεϱ* et *ειτιπες* III, a, 2. 14. pro *ειτιπεϱ* exceperis, nonnisi in ejusmodi vocabulis invenitur, quae apud Romanos quoque antiquitus cum *s* dicebantur, ut *asa* VI, b, 9. pro *ara, ruseme* VII, a, 8 sq. 23. pro *ruri*. Ceterum Iguvinae tabulae in permutatione literarum *r* et *s* adeo differunt, ut in tertia tabula, sicut in Lerpirii inscriptione, nulla vox in *s* desinat, nisi *ειτιπες, σις, Fεπȣϱȣς, φϱατϱεκς, dirsans,. homonus, Casilos,* in prima, secunda, quinta vero, sicut in Volsca et Cortonensi inscriptionibus, nulla in *r* exeat, nisi *łεϱτεϱ, φϱατεϱ, Ιȣπατεϱ; ȣłтȣϱ, αϱφεϱтȣϱ, τεϱκαντȣϱ;*

τϱιȣπεϱ, πιϱ et praepositiones πεϱ, σȣπεϱ, αντεϱ.

25. Isto discrimine tertiam tabulam agnosci novissimam, inde intelligitur, quod sexta septimaque tabulae, in quibus tamen nondum πϱεɫȣβια pro πϱεɫαβια vel Fεπȣϱȣς pro *vapersus*, licet *Prestote* pro Πϱεστατε, *tesenocir* pro τεσεναχες, *pihos* pro πιɫαξ et *vacose* pro Fαχαξε, scribitur, eodem usu literae *r* differant a quarta tabula, quae, quia in φȣϱφαϑ litera ϑ adhuc utitur, ut prima in πȣϱτȣFιϑȣ I, 20., sed ΙχȣFινα plerumque scribit pro ΙιȣFινα II, 24. 30., omnium agnoscitur antiquissima. In quarta tabula praeter praepositiones πεϱ, αντεϱ, σȣπεϱ, et substantiva πιϱ, αϱφεϱτȣϱ, Σεɫμεναϱ, nulla vox in *r*, in sexta vero septimaque tabulis, quatenus quartae respondent, praeter *aveis*, *erus*, *abrons*, *heries*, *purdinsus* et *pihos* pro πιɫαξ, *tases* pro ταζεξ, nulla in *s* desinit. At in aliis quoque eaedem tabulae differunt, ex quibus varia variis temporibus indoles sermonis Umbrici cognoscitur. Sic quarta tabula literas *r* et *s*, sexta septimaque vero *m*, *f*, *c* non raro abjiciunt, ut ȣχϱιπε IV, b, 12. pro *ocriper*, et αϱεπε IV, a, 25. pro αϱεπες, quod, ut sequenti voci αϱFες similiter cadat, pro αϱεπεϱ scribi solet; πϱινȣFατȣ IV, a, 15. pro πϱινȣFατȣς IV, a, 23. s. *prinuatur*, vel ΙχȣFινȣ IV, a, 20. pro ΙχȣFινȣς IV, a, 22. s. *Ijovinur*, et πȣνιζατε IV, a, 15. pro *ponisiater* VI, a, 51. vel χȣματε IV, a, 38. pro *comatir*; *perselo* VI, b, 1. pro πεϱσχλȣμ, *perso* VI, a, 24. 33. pro πεϱȣμ, *pesondro* VI, a, 24. pro πεσȣντϱȣμ, *poplo afero* VI, a, 48. pro πȣπλȣμ αφεϱȣμ, et *crincatro* VI, a, 49. pro χϱενχατϱȣμ; *parfa desva* VI, a, 51. pro παϱφαμ τεσFαμ, *nome* VI, a, 58. pro νȣμεμ, et *vapefe avieclu* VI, a, 51. pro FαπεφεμαFιεχλȣφε; *si comia trif* VI, b, 58. pro τϱεφ σιφ χȣμιαφ; *ovi, vitlu toru trif* VI, a, 43. pro ȣFεφ, τϱεφ Fιτλȣφ τȣϱȣφ, et *purdita, sacra* VI, a, 18. pro πȣϱτιταφ, σαχϱεφ; *eno, esome* VI, a, 46 sq. pro ιναχ, εσȣμεχ cet. Praeterea in sexta septimaque tabulis vel *n* geminatur, ut *ponne* VI, a, 43. pro πȣνε, *ennom* VI, a, 51. pro ενȣμεχ, vel *h* inter vocales geminatas inseritur, ut *Trahaf Sahate* VII, a, 41. pro Τϱα Σατε, *persnihimu* VII, a, 45. pro πεσνιμȣ. Interdum tamen contrarium quoque animadvertitur, ut αμπϱεɫτȣ IV, a, 21. pro απϱετȣ IV, a, 20. s. *ambretuto*, et αμπϱεφȣȣς ibidem pro *ambrefus* s. *ambrefurent*; *enem* vel *enom Traha Sahatam* VII, a, 44 sq. pro ενε Τϱα Σαɫτα vel ενȣ Σαταμε.

26. Maxime memorabile videtur, quod dativus et ablativus casus, qui in quarta tabula in *e* et *a* exeunt, in sexta septimaque tabulis in *o* desinant, ut *Trebo* VI, b, 58. pro Τϱεβε, *Fiso* VI, a, 3. pro Φισε, *arvio* pro αϱFια et *vatuo* pro FατȣFα. Verumtamen in sexta quoque tabula *este perselo* pro *esto persclome*, et *este esono* pro *esto esonome* VI, b, 1 et 56 sq. legitur, neque minus memorabilis est vocalium *i*, *e*, *ei* et *ie* permutatio. Quemadmodum enim VI, a, 19 sq. *herie* pro ɫεϱι s. ɫεϱις exaratum est, sic in dativo casu pro ΚϱαπȣFι modo *Grabovei*, modo *Grabovie*, et in ablativo IV, a, 27. Ῥȣπινιε pro *Rubine* scriptum legimus. Etsi in his *ie* una syllaba pronuntiandum videtur, aliud tamen docet nominum ratio, quae ex praeceptis duodecim sacrificiorum collecta jam comparabimus.

I. *IuFe KϱαπuFι τϱε βuφ φετu: Juve Grabovei buf treif fetu.*
II. *Tϱεβε IuFιε τϱεφ σιφ κuμιαφ φειτu: Trebo Jovie si comia trif fetu.*
III. *Mαϱτε KϱαπuFι τϱε βuφ φετu: Marte Crabovei buf trif fetu.*
IV. *Φισε Σαζι τϱεφ σιφ φελιuφ φετu: Fiso Sansie sif filiu trif fetu.*
V. *Fuφιuνε KϱαπuFι τϱεφ βuφ καλεϱuφ φετu: Vofione Grabovie buf trif calersu fetu.*
VI. *Τεφϱε IuFιε τϱεφ ⱶαπιναφ φετu: Tefrei Jovi habina trif fetu.*
VII. *Mαϱτε ⱶuϱιε τϱεφ Fιτλuφ τuϱuφ φετu: Marte Horse vitlu toru trif fetu.*
VIII. *ⱶuντε Zεϱφι τϱεφ Fιτλuπ τuϱuπ φειτu: Honde 'Serfi vitlu toru trif fetu.*
IX. *Zεϱφε Mαϱτι τϱιφ απϱuφ — φειτu: 'Serfe Martie abrof trif — fetu.*
X. *Πϱεστατε Zεϱφιε τϱε πuϱκα — φετu: Prestote 'Serfie porca trif — fetu.*
XI. *Tuσε Zεϱφιε τϱεφ Fιτλαφ φειτu: Turse 'Serfie vitla trif feetu.*
XII. *Tuσε IuFιε ιFεκα τϱε φετu: Turse Jovie ivenga trif fetu.*

In his dativos nominum ob eam causam primo loco posui, quo magis perspiceretur duplex eorum ratio: in iis enim, quae Tuscis literis scripta sunt, prius quodque nomen in *e*, posterius in *i* vel *ie* exit; et in *ie* quidem desinunt dearum, in *i*, excepto *ⱶuϱιε*, deorum nomina. Jam videamus causam.

27. Proprie quidem dativus singularis per omnia declinationum genera in *e* exibat, sed pro *ie* scribi poterat *i:* utrum per apocopen, an per contractionem, nos lateret, nisi *Grabovei* pro *Grabovie* scriptum doceret, *KϱαπuFι* extremam syllabam productam habere. Quamvis igitur pro *Τεφϱε IuFιε* Latinis literis *Tefrei Jovi* scriptum sit, diversa tamen nominum est ratio: *Tefrei* enim est sola varietas pro *Τεφϱε*, ut *Trebo s. Trifei* secundum Gruterum pro *Tϱεβε*, et *Fiso* pro *Φισε*; sed *Jovi* contractum est e *Jovie*, ut *Σαζι* e *Sansie*, *Mαϱτι* e *Martie*, *Zεϱφι* s. *'Serfi* e *Zεϱφιε* s. *'Serfie*. *Jovi* pro *Jovie* diversum esse nomen a *Juve*, e diversa jam vocali primae syllabae discitur; neque dubitandum est, posterius quodque nomen, si masculinum est, in *iur*, si femininum, in *ia* desinere. *Grabovius* igitur, *Horsius* et *'Serfius* nobis scribendum est, ut *Martius* et *San'sius* s. *Sancius*, quod nomen inscriptio Veronensis apud Maffej. Mus. Ver. 90, 2. apud Orell. 1859. exhibet. Prius quodque nomen, si femininum est, in *a* solum exit, ut *Treba*, *Tefra*, *Tursa*, *Prestata* s. *Prestota*, etsi *Triviam* dixerunt Romani; si masculinum est secundae declinationis, in *us*, ut *Fisus* et *'Serfus*, etsi *Fidium* et *Silvium* dixere Romani: *Juve*, *Marte*, *Vofione* ad tertiam declinationem referenda esse videntur; *Fisovi* vero VI, a, 5. et *ΦιιuFι* IV, b, 18. fortasse nomen adjectivum est, ut *KϱαπuFι* s. *Grabovei*. De ablativis illis, quos in praeceptis duodecim sacrificiorum supra collectis cum imperativo *φετu* constructos legimus, nihil est, quod amplius moneam; sed ut discamus, quam varie formentur et singularis et pluralis numeri ablativi, colligere liceat omnes alios, in quarta tabula cum *φετu* et similibus imperativis conjunctos.

IV, a, 5 sq. *FατυFα φερῖνε* s. IV, a, 25. *FατυFυ φερῖμε*: VI, a, 45. *vatue ferine* s. VII, a, 4. *vatuo ferine.*
IV, b, 23. *ⱶερι Fινυ, ⱶερι πυνι* s. IV, a, 6 sq. *ⱶεριε Fινυ, ⱶεριε πυνι*: cf. VI, a, 19 sq. VI, a, 46.
IV, b, 26. *πυστε Ασιανε φετυ* et IV, b, 9. *συπα συμτυ*, pro *συπα, πυστρα περσιυ* V, a, 32.
IV, b, 26 sq. *ξερεφ — πελσανα — αρFια* s. *αρFιυ*: VI, a, 22. *serse — pelsana — arvio.*
IV, b, 30. *περι καπιρε περυμ φειτυ*: VI, a, 24. *persi capirse perso osatu.*
IV, b, 28 sqq. *συρυμ πεσυντρυ(μ) φε(ι)τυ σταφλτιFυ*: VI, a, 24. 37. *pesondro sorsom fetu staflare.*
IV, a, 42 sq. *ακερυνιε φετυ; περαια φετυ*: VII, a, 52 sqq. *acersoniem fetu; persaea fetu.*
IV, a, 9. *ρεστεφ εσυνυ φειτυ*; IV, a, 14. *αFιεκλα εσυνυμε ετυ*: VI, a, 47. *reste esono feitu*; VI, a, 52. *aviecla esonome etuto.*

28. Quemadmodum in his pro *φε(ι)τυ* alii quoque imperativi leguntur, sic non omnia vocabula pro ablativis sunt accipienda, quos, ut discernamus ab aliis casibus, per singulas declinationes recensebo. Ad primam declinationem referendos esse ablativos *FατυFα* s. *FατυFυ*, *vatue* s. *vatuo ferine*, ut *αρFια* vel *αρFιυ* s. *arviga*, saepius jam monui: ad eandem vero referendi sunt ablativi *πυστε Ασιανε* et *συπα, πυστρα*, etsi VI, a, 5. *sopo, postro* et VII, a, 8. *supo, postro* pro *συβρα* III, a, 20. legitur. Etiam *πελσανα* et *περαια* ablativi primae declinationis sunt, etsi *persaea* s. *persaia* VII, a, 7., quum VI, b, 58. et VI, a, 3. *persae* scriptum sit, ad pluralem numerum referendum esse videtur pro *persaiaf* s. *persaef*, ut *ξερεφ* s. *serse*, *ραστεφ* s. *reste*, et *σακρεφ* IV, b, 18 sq. pro *σακρα* IV, a, 29. *ΑFιεκλα*, quia cum *ετυ* construitur, accusativus est, ut *αξεριατυ* IV, a, 10. s. *aseriato*, et quidem singularis fortasse numeri pro *αFιεκλαμ*, quia IV, a, 14. *Fαπεφεμ αFιεκλυφε* s. *vapefe aviecla*, ut IV, a, 9. *Fερυφε τρεπλανυ* s. *verofe treblano*, legitur. *Ακερυνιε*, quia Latinis literis *acersoniem* scriptum est, casus localis esse videtur, etsi IV, a, 16. *ακερυνιαμεμ* quoque pro *acesoniame* exaratum est; *herie* vero pro *ⱶερι* s. *ⱶεριε* est conjunctio disjunctiva, cum ablativo secundae declinationis *vinu* et tertiae declinationis *poni* constructa. His nominibus similiter cadunt accusativi *εσυνυ* et *περι*: illud enim in accusativo casu esse positum, ab locali *εσυνυμε* diversum, docet *esono* in o, non in *u* desinens, unde *συρυμ πεσυντρυ(μ) σταφλτιFυ* quoque, Latinis literis *pesondro sorsom* scriptum, accusativi esse videntur, quanquam casus localis *περυμ* s. *perso* similiter exit. *Περι καπιρε περυμ* s. *persi capirse perso*, si recte verti *lustrum capide cum precibus*, diversi casus ejusdem declinationis tertiae sunt. *Καπιρε* enim, Latinis literis *capirse* s. *capirso* VI, a, 24 sq., ablativum singularis numeri esse nominis *capis*, cujus instrumentalis IV, b, 19. a, 29. *καπιρ* vel *καπι*, VI, a, 18. VII, a, 39. *capif* scribitur, dubitari nequit; *περι περυμ φειτυ* vero eodem modo interpretandum puto, quo *πιρ αⱶτιμεμ εντεντυ* IV, a, 12., ubi *πιρ* est accusativus neutrius generis nominis *pir* s. *pis* VI, a, 50. 53., ut *περι* feminini generis nominis *pers* s. *pars* VII, b, 2., *αⱶτιμεμ* denique casus localis quartae declinationis, ut *περυμ* tertiae pro *περεμ* s. *prece.*

29. Quemadmodum instrumentalis nominis *capis* vel *capif* s. *καπι* vel *καπιῥ* scribitur, sic a nomine *tus* deducitur vel *τυφ* IV, a, 41. vel *dur* VII, a, 46. Est autem iste instrumentalis discernendus ab ablativa pluralis numeri *καπιῥυς* I, 5. et *τυῥες* IV, a, 20., ut *obrof* VII, a, 3. pro *απῥυφ* IV, a, 24. 33. ab *obrons* VII, a, 43. pro *aprugnis*. Quanquam ex utroque casu derivantur adverbia *κυτεφ* et *κυματ(ε)ς* s. *comatir* pro *ταζεξ* s. *tases*, h. e. *tacens*, atque *pufe abrons facurent* VII, a, 43. scribitur, sicut *πυφε απῥυφ φακυῥεντ* IV, a, 33 sq.: cum praepositionibus tamen nonnisi is casus construitur, qui in *s* s. *r* exit, ut *πῥε* (*πυς*) *Fεῥες τῥεπλενες*, *τεσενακες*, *Fεϝιες* s. *pre(post) ver(e)ir treblan(e)ir, tesenocir, vehier*, et *com prinuotir peracris sacris* VI, a, 56., *Φρατῥυσπεῥ Ατιιεῥιε(ς)*, *αϝτισπεῥ ειкFασατις* II, 23 sq. 28 sq. et *τεῥμνεσκυ* IV, a, 19. *esisco esoneir seveir, verisco treblanir, tesenocir, vehieir*, VI, b, 18 sqq. Ab accusativo pluralis iste ablativus diversis plerumque vacalibus distinguitur, ut *prinuatir* in quarta declinatiane ab accusativa *prinuotur* VI, a, 50. 65. VII, a, I. s. *πῥινυFατυ(ς)* IV, a, 15. 19. 23.: eodemque modo in singulari numero ablativus *mani* VI, a, 24. et *αῥπυτρατι* III, a, 12., ut *τρεφιπεῥ* II, 25. 30., sed accusativus *κατεῥαμυ* et *ετατυ* IV, a, 20 sqq. s. *caterahama* et *etato* VI, a, 56. 63. scribitur. Ex his intelligitur, *τυτα Ταῥινατε τῥιφυ* IV, a, 16. s. *totam Tarsinatem trifo* VI, a, 58. pro casu locali esse accipiendum, praesertim cum sequatur *Ταῥινατε*, *Τυῥσκυμ*, *Naϝαῥκυμ νυμεμ: Ιαπυξκυμ νυμεμ:* s. *Torsinatem, Tuscom, Naharcam, Jabuscom name*. Quemadmodum hic *nome* pro *nomem* s. *nomneme* scriptum esse videtur, sic IV, a, 35. *Τῥα Σαϝτα* pro *Σαταμε* v. 38. s. *Traho(m) Sahatom* VII, a, 44 sq. in casu locali positum est; sed *Τῥα Σατε* IV, a, 31. s. *Trahaf Sahate* in ablativo casu: eodemque moda *'Ρυπινιε* IV, a, 27. s. *Rubine* VII, a, 6. distinguendum a casu locali *'Ρυπιναμε* IV, a, 35 sq. s. *Rubiname* VII, a, 43 sq. Hinc etiam *Φυντλυῥε* IV, a, 24. s. *Fondlire* VII, a, 3. compositum videtur ex ablativis *Fantili re*, quorum *re* unum exemplum est quintae declinationis, praeterquam quod *ῥι* legitur III, a, 4 sq. et *reper* h. e. *pro re* VII, b, 2.